

A, A

AABS žr. Baltistikos studijų draugija, šiame LE tome.

Aalto Alvar, suomių architektas, žr. LE I, mirė 1976.

Abariūtė Marija Violeta (g. 1953 VIII 21 Detroit, Mich.) visuomenininkė. Stud. Univ. of Michigan (Ann Arbor) ir 1977 Wayne State univ. (Detroit), gavo biologijos bakalaurą, 1981 t.p. dar klausė teisę, o 1975 Vilniaus univ. lietuvių k. vasarinius kursus. 1974 Univ. of Michigan Liet. stud. s-gos pirm. ir Tarptautinės stud. šventės (World's Fair) v. pirm. 1977 Baltų žmogaus teisių žygio į Vašingtoną org. k-to v. pirm. ir Newsletter red., 1979 IV Pasaulio liet. jaunimo kongreso atstovė (Europoje), 1981-83 Pas. liet. jaunimo kongreso pirm. Taip pat daug dirba su skautais, nuo 1978 paskautininkė, vėliau Detroito liet. melodijų radijo val. pranešėja, nuo 1982 Detroito Žiburio m-klos mkt., 1984 gavo Eug. Kriaučeliūno vardo II-ją premiją, skiriamą už liet. veiklą jaunimui. 1979-81 dirbo JAV sen. Don Riegleimigracijos skyriuje, daug rašė vietos anglų spaudoje. 1980 buvo išrinkta pasižymėjusia JAV spaudos moterimi.

A. Mž.

Abbot Charles Greeley, amerikiečių astrofizikas, žr. LE I, mirė 1973 XII 17 Rivendale, Md., buvo g. 1872 III 31, Wilson, N.H.

Abd el Krim, Maroko emiras, žr. LE I, mirė 1963 II 6 Kaire.

Abeciūnas Valerijonas (m. 1949 prie Mankūnų k., Lazdijų raj.) Kaciuliškų k., Lazdijų raj., partizanų kovotojas Dainavos apg., Šarūno rinktinėje, Juozapavičiaus tėvūnijos vieno skyr. vadas, spv. Smauglys. Žuvo kautynėse su sovietais.

L. Krl.

Aberg Nils Fritiof, švedų ir Baltijos kraštų proistorikas, žr. LE I (jo antrasis vardas ne Tritiof), mirė 1957 III 1 Stockholme. Jo pavardę anglosaksai dažnai perrašo Aaberg, kiti — Aeberg.

Ablinga k., žr. LE I, 1941 VI 23 vok. kariai sušaudė 42 A. ir gretimo Žvaginių k. gyv. ir sudegino A. sodybas. Iš dalies atstatyta 1970 turėjo 57 gyv. Priskirta Klaipėdos raj., Antkopčio apl. 1972 ant Žvaginių piliakalnio, š.v. dalyje, pastatytas 30 ažuolinių skulptūrinių paminklų ansamblis, išdrožtas 25 Žemaitijos meistrų. Paminklavietė suprojektuota parkų arch. D. Jachnevičiūtės. Ažuolo drožiniai simbolizuoja

gyvenimo momentus ir sukelia dramatinę nuotaiką. Kl. Čerbulėno žodžiais: „Primena tarytum žygiuojančių kolasų grupę . . . Liaudies skulptoriai nesiekė sukurti žuvusiųjų portretų, o tik sąlyginius žmonių paveikslus arba alegorinius įvaizdžius, . . . reikšmingą buitįs reikmenį ar darbo įrankį“. Ažuolų kamieniai yra nuo 3 iki 8 m aukščio. Trys iš dirbusiųjų meistrų vėliau drožė Čiurlionio kelio (žr.) paminklus (P. Dučinskas, V. Savickas ir I. Užkurnys).

Kl. Čerbulėnas. Nūdienos liaudiškųjų paminklų kompozicinės ypatybės (Etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1975 — 1976 metais, 1977).

J. Gbt.

Abraitis Blažiejus, gydytojas histologas, žr. LE XXXVI, mirė 1975.VI.17 Kaune.

Abramauskas Stasys, architektas, žr. LE XXXVI. Archit. kandidatas 1965, docentas 1966. Nuo 1970 dėsto Vilniaus inž. statybos institute. Išsp. mokslinių straipsnių apie Medininkų pilį, architektūros dėstymo Lietuvoje istoriją, Trakų mst. gynybinę sistemą ir pilies statybą (su S. Mikulioniu), Vilniaus katedros architektūros raidą (su N. Kitkausku). Suprojektavo keletą gyvenviečių Tauragės ir Kelmės rajonuose.

Abrutis Vytautas (g. 1952 IX 3 Klaipėdoje), politinis kalinys, baigęs vidurinę mokyklą. Dar jam besimokant II klasėje, buvo tardomas už Lietuvos Nepriklausomybės šventės minėjimą. 1980 IV 8 kratos metu konfiskuota rašomoji mašinėlė rusišku šriftu, rasta antikomunistinės literatūros. 1980 V 20 suimtas Maskvoje ir atvežtas į Lukiškių kalėjimą Vilniuje. Abručių šeima yra padavusi prašymą išvykti į užsienį.

Vytis, nr. 5 (VII—VIII), 1980.

Abukauskas Jonas (g. 1927), partizanų kovotojas, 1948 būrio vadas, sovietų suimtas, 1952 nuteistas sušaudyti, bausmę pakeitus į 25 m. griežto režimo lagerin, išvežtas į koncentracijos stovyklą Mordovijoje. L. Krl.

Achard Marcel, prancūzų rašytojas žr. LE XXXVI, mirė 1974 IX 4 Paryžiuje.

Acheson Dean Gooderham, JAV politikas, žr. LE I, mirė 1971.

Achron Joseph (1886 Lazdijuose, Seinų aps. — 1943 JAV) žydų kompozitorius. Muziką studijavo Petrapilyje pas Auer ir Liado, 1913-18 dėstė Charkovo konserv., 1918-22 Berlyne, 1924 Palestinoje, o nuo 1925 New Yorke. Petrapilyje steigė žydų muzikos d-ją ir jai parašė Hebrew Melody

1911, New Yorke iki 1932 dirbo sinagogose, nuo 1934 Hollywoode rašė muziką filmams. Yra sukūręs per 80 jv. muz. kūrinių. Iš jų svarbesni: Symphonic Variations, Sonata pagal dainą El Yivneh ha-Galil 1915, Concerto piano alone 1941, Golem (suita) 1932, pučiamiesiems sekstetą, išsp. 1952. Jo rankraščiai dabar Jeruzalėje.

P. Moddel, Joseph Achron, 1960.

Acta Baltica, metraštis nuo 1962 leidžiamas V. Vokietijoje, Königsteine esančio Institutum Balticum (įst. 1960, Baltisches Institut). Iki 1984 yra išėję 22 tomai. Jų turinį sudaro estų, latvių ir lietuvių mokslininkų straipsniai, apibudinantieji baltų tautų praeitį ir dabartį politiniu, kultūriniu, religiniu ir kt. atžvilgiais, apimant ir tų tautų emigrantus. Pvz., 1982 išsp. A. Geručio studija apie Stalino-Hitlerio paktą, 1984 — V. S. Vardžio apie žmogaus teises okup. Pabaltijyje. Pagaminami atspaudai.

Acta Baltico-Slavica žr. LE XXXVI metraštis, leidžiamas Lenkijos Mokslų Akademijos Varšuvoje. Vyriausiuoju red. pasirašo kalbininkas Jan Safarewicz. 1981 išsp. XV tomas. Nuo 1970 perkėlus į Varšuvą, redagavimą perėmė Tadeusz Cieślak. Lenk. Mokslų Akademia perėmė leidimą 1976. Metraštyje rašoma apie baltų ir slavų politinius, visuomeninius ir kultūrinius santykius, archeologiją, etnografiją, istoriją, kalbotyrą. Straipsniai rašomi ne vien lenkų, bet ir vok., pranc., anglų ir rusų kalbomis. Tarp bendradarbių yra keli lietuviai. Lituanistinė studijom metraštis teikia vertingos medžiagos.

Acta Historica Lituanica įvairių istorinių šaltinių leidinys, einas Vilniuje nuo 1967. Leidžia Istorijos institutas. Ligi 1980 išspausdinta 13 knygų.

Acus-Acukas Jonas, ekonomistas, žr. LE XXXVI, mirė 1976 Lietuvoje.

Adamkevičius Valentinas, operos solistas, žr. LE XXXVI, mirė 1976 V 3 Vilniuje.

Adamkevičius Vytautas žr. Lėtas Leonas.

Adamkus Valdas Voldemaras žr. Adamkavičius LE XXXVI. JAV gamtos aplinkos apsaugos (US-EPA) vidurio vakarų regiono, apimančio Minnesota, Wisconsin, Illinois, Indiana, Michigan ir Ohio, viceadministratorius 1970 — 1981, administratorius — valdytojas nuo 1981. Tarptautinės Amerikos-Kanados komisijos Didiesiems ežerams prižiūrėti (International Joint Commission) JAV delegacijos pirm. nuo 1980. JAV EPA delegacijų narys tarptautinėse

gamtos aplinkos apsaugos konferencijose 1972 — 1978 (Sov. Sąjungoje, Lenkijoje, Anglijoje). Tęsia visuomeninį darbą: nuo 1965 Čikagos Margučio radijo patikėtinių tarybos pirm.; 1981 išrinktas Š. Amerikos Lietuvių Sporto sąjungos pirm.; II-ųjų Pasaulio liet. sporto žaidynių 1983 metais org. komiteto pirm. Santaros-Šviesos 25 m. sukaktuvinio leidinio 1979 atsak. red. 1978 apdovanotas JAV gamtos apsaugos aukso medaliu.

Adomaitis Izidorius (apie 1857 — 1957 Jurbūdžių k., Bublelių apl., Šakių raj.) liaudies skulptorius. Droždavo figūrėles, bažnyčioms angeliukus, tapė paveikslus. Dirbo Šakiuose, vėliau Pavasijų k., o daugiausia keliaudamas su įrankių krepšiu, iš savo namų neturėjo. Gamino dėžutes, rėmelius, lazdas. (Pagal J. Petrulį, 1965).

Adomaitis Jonas (g. 1919 III 13 Žygaičių bžk., Tauragės aps.) vargonininkas, chorvedys. Pramokęs muzikos namuose (jo tėvas buvo vargonininkas) ir baigęs mokytojų semin., organizavo vaikų chorelius ir instrumentų kapelas. Po karo buvo Dainavos ansamblio chorvedys Hanau stovykloje, Vokietijoje. Suorganizavo populiarią Kaimo kapelą, mokė liet. m-loje, talkininkavo Atžalyno mėgėjų teatrui. Nuo 1949 — 1984 buvo Rochesterio, N.Y., liet. par. vargonininkas ir chorvedys pakaitomis su muz. P. Armonu, o nuo 1960 nuolatos.

Adomaitis Juozas (1901 X 26 — 1983 V 3), kunigas. Studijavo Lietuvos un-te Kaune; jame gavo teologijos licenciatos laispmį. Kunigu įšventintas Vilkaviškyje 1929 VI 16. Prieš II pas. karą dirbo Vilkaviškio vyskupijos kurijoje; buvo generalinis katalikų akcijos sekretorius. Vokiečių okup. metais buvo Marijampolės mergaičių gim-jos kapelionu. Rusams bolševikams užėmus Lietuvą (1944), buvo ištremtas į Sibirą, iš kurio grįžo tik 1956) klebonavo Alytuje ir Plokščiuose, buvo Vilkaviškio kunigų tarybos nariu. Paskutiniu laiku buvo Plokščių altarista. Mirė 1983 V 3, palaidotas Plokščiuose.

Adomavičius Pijus, muzikas, žr. LE XXXVI, mirė 1978 VII 16 Vilniuje.

Adomėnas Alfonsas (g. 1920 Kvetkų mstl., Rokiškio aps.) chem. inž. Gimn. baigė 1940 Biržuose, VDU technologijos fak. chemijos sk. kursus išėjo iki 1944. Vokietijoje dirbo chem. pramonėje iki 1947, Anglijoje iki 1956, iš kur Berger Paints firmos buvo išsiųstas Australijon į tos b-vės skyrių. 1961 perėjo į Shell Chemical b-ę Sydnejuje labor. vedėju. Specializuojasi epoksidinių

dažų tyrimuose. Reiškiasi Australijos chemikų org., yra PLIAS narys ir LB pareigūnas (dvejus metus buvo Australijos krašto v-bos v. pirm.). Liet. skautų rėmėjas. 1962 — 1976 yra paskelbęs 15 str. vien tik apie epoksidus profesiniuose žurnaluose.

B. Daukus, Gyvenime ir veikloje (Technikos Žodis 1966 Nr. 2 ir bibliografija 1977 Nr. 2/3).

Adrian Edgar Douglas, anglų psichologas, žr. LE I, mirė 1977.

Adutiškis mstl. žr. LE I, apl. centras Švenčionių raj. 1974 buvo 2558 gyv. Iki 1950 buvo vls. centras. 1942 — 1943 įsteigta liet. progimnazija. 1942 gyv. surašyme A. vls. rasta 68.9% liet. 1942 V 17 sov. partizanams nužudžius prie Lentupio tris vok. pareigūnus, nacių baudžiamieji būriai keršijo A. apl. ir nužudė 29 žmones. Gyv. kentėjo ir nuo sov. partizanų. Vid. m-la veikia nuo 1955, linų apdirbimo įmonė įk. 1958, ligoninė 1959. Dabartinė medinė bžn. statyta 1904 — 1911. Par. kleb. Bronius Laurinavičius (žr. šiame tome), Lietuvos Helsinkio grupės narys, buvo persekiojamas bolševikinės valdžios, 1972 IV 20 užstotas 18 tėvų pareiškumu Maskvai, automašinos užmuštas Vilniuje 1981 XI 24. A. par. kapinėse 1973 buvo išrauti kryžiai. Davainių k. kapinės buvo nusiaubtos 1969. A. vls. Patašnių k. gimė teisininkas Aleksandras Survila.

Br. Kviklys. Mūsų Lietuva, I, 1964, (Panaudojant Vyt. Medeišio rankraštį „Adutiškis“, Čikaga, 1959).

J. Gbt.

Afganistanas, vidurinės Azijos valstybė, žr. LE I. Sovietų Rusijos užmačios prisijungti kaimyninį Afganistaną siekia 1960. Iš kairiųjų inteligentų buvo sudaryta komunistinė liaudies demokratų partija. Jos vadu tapo marksistas Hafizullahas Aminas, kuris nuo 1965 pradėjo kariuomenėje organizuoti slaptais trijų vyrų cėles, panaudodamas jas propagandai prieš monarchinį režimą. Po apsilankymo rusų maršalo S. Maskolenko 1973, karalius Zahiras Mohamedas nuverstas ir paskelbta demokratinė respublika. Prezidentu tapo Mohamedas Daoudas, anksčiau buvęs karaliaus vyriausybėje (1953-63). Kadangi jis nebuvo linkęs susirišti tik su Sovietų S-ga ir nesirašė savitarpinės pagalbos sutarties, 1978 IV buvo nuverstas Amino komunistinės grupės. Sudaryta „liaudies“ vyriausybė, priekin iškišus leninistą Mohamedą Tarakį. Tikruoju krašto valdytoju tapo Aminas, ėmęs persekioti savo priešininkus. 1978-79 įkalino ir nukankino apie 12.000 žmonių. Tai sukėlė krašte nepasitenkinimą; pradėjo veikti parti-

zanai, pasivadinę šventais karžygiais (mujahiddin). Maskva buvo pavedusi Aminą likviduoti, bet jis 1979 IX spėjo likviduoti savo varžovą Tarakį. Tada sovietai iškėlė dar vieną savo statytinį, adv. Babraką Karmalą, ir įvykdė tretį perversmą 20 mėn. laikotarpyje. 1979 XII „oro tiltu“ į Kabulą, Afganistano sostinę, atgabenta rusų desantų, o 1979 XII 27 peržengė sieną ginkluotos divizijos. Aminas buvo nužudytas, komunistinę vyriausybę sudarė Karmalas. Krašte prasidėjo partizaninis karas. Apie 3 milijonai gyventojų (20%) pasitraukė į Pakistaną. JAV prezidentas Carteris protestuodamas nutraukė Sovietų S-gai javų pardavimą ir boikotavo Olimpinius žaidimus Maskvoje (1980). Sovietų S-ga sutraukė dar daugiau kariuomenės (per 100.000) ir pradėjo naikinti kraštą, degindama kaimus ir žudydama žmones. Šiose egzekucijose priversti dalyvauti pavergtų tautų jaunuoliai, įjungti į rusų kariuomenę: ukrainiečiai, estai, latviai, lietuviai. Lietuvos pogrindžio laikrastyje (Aušra 1982, Nr. 30) rašoma: „Žūva mūsų vaikinai tolimajame Afganistane. Karstus atveža į Vilnių, Kauną, Klaipėdą, Alytų, Panevėžį, Šiaulius, Druskininkus ir kitus miestus. Atveža ir į kaimus... Žuvusieji atvežami cinkuotuose karstuose ir laidojami paslapčiomis“.

S. Suž.

Aglinė, Marijampolės aps. upelis, žr. LE I, klaidingai nurodytas Klebiškio vls., turi būti Šilavoto.

Aglinkas Petras (g. 1958 X 20 Čikagoje), kompozitorius. Nuo 9 m. pradėjo groti gitarą. 1980 baigė DePaul universitetą muzikos bakalauro. 1981 įstojo į Northwestern un-tą siekti magistro iš kompozicijos. 1979 išleido plokštelę „Skeetz Executive“, kurioje pats aranžavo muziką ir grojo elektrine gitara ir sintetizatorium. Goodman teatrui statomiems Šekspyro veikalams sukūrė originalią partitūrą kameriniam ansambliui, kuriam pats akompanavo ir dirigavo. Sukūrė „Bookend“ — psichodramą kameriniam džiaz ansambliui, „One Day“ — veikalas vaikams, pučiamųjų oktetui, „View with a Room“ — komedija dideliame mišriam ansambliui. 1983 laimėjo pirmą vietą už kūrinį „Symphony in Three Movements — Karnizas Paneling“, kuris buvo atliktas Northwestern un-to simfoninio orkestro Pick Steiger koncertų salėje. *S. Jtk.*

Agnon Šmuel Josef, žydų rašytojas, žr. LE XXXVI, mirė 1970 II 17 Izraelyje.

Aidai, kultūros žurnalas, žr. LE I ir XXXVI, nuo 1980 pradžios iš mėnesinio

padarytas dvimėseniniu. Kiekvienas numeris turi 60 p. Vyr. redaktorių dr. Juozą Girmių nuo 1980 4 nr. pakeitė dr. Leonardas Andriekus OFM, buvęs techninis red. Kiti redaktoriai: dr. kun. Kęstutis Trimakas, Vytautas Volertas ir dailės reikalams Viktoras Vizgirda. Skelbiamas tiražas 1650.

Aidulis (Gaidulis) Juozas (1910 III 24 Sklodonių k., Varenavo vls. — 1983 XII 16 Vilniuje) liet. tautosakos ir žodžių rinkėjas. Mokėsi Vilniaus Vytauto D. liet. gimn., kur gyd. D. Alseikos ir mkt. M. Untulio buvo įtrauktas į kairiųjų veiklą, lenkų su kitais liet. suimtas, teistas ir 1932-33 kalintas. 1932 priimtas į Gudijos komunistų partiją, bet 1940 X, tautines komunistų partijas prijungiant prie bendrosios Sov. S-gos partijos, A. už tautines nuokrypas buvo paliktas šalia. 1941-44 talkino pagrindinei Vilniaus komunistų veiklai, nukreiptai prieš nacius ir lenkų pagrindį, nors kartu talkino ir liet. saugumui kovoti prieš lenkų sritinę armiją.

Paleistas iš lenkų kalėjimo A. vėl įsijungė į liberalines Vilniaus kr. lietuvių gretas: rašinėjo liet. spaudai, pats red. vad. „vienkartinius“, kartais ir leidėju pasirašė. Po II pas. karo dirbo Plungės apl. švietimo darbus, o nuo 1958 buvo Šviesos leidykloje vienas red. narių.

Pėščias keliaudamas Vilniaus krašte, daugiausia rinko tiek tautosaką, tiek ir žodžius Ašmenos, Daugėlišio, Dūkšto, Gervėčių, Mielagėnų, Valkininko ir kt. apl., kurių ne viena dabar priskirta Gudijai. Pradžioje užrašus telkė Liet. mokslo d-jos archyve, bet po 1936 persiūsdavo į Kauną. Jis buvo paskirtas Liet. tautosakos archyvo nariu-korespondentu, bet dėl lenkų siautėjimo prieš liet. Vilniaus kr., jo pavardė, kaip ir kt. Vilniaus kr. tautosakos rinkėjų, viešai neskelbta. Taip pat tylėjo ir Liet. k. žodyno redakcija gavusi daug jo užrašytų žodžių. Leidžiant Vilniaus kr. liet. tautosakos rinkinį (Tautosakos Darbai, IV 1938), dr. J. Balys atrinko ir paskelbė 223 dainas ir 124 kitus A. tautosakos užrašus. Dabar A. tautosakos rinkiniai Liet. k. ir literatūros institute prašoka 11.000, o liet. k. žodžių bei vietovardžių rinkinys sudaro per 10.000 užrašų. Taip pat po II pas. karo rūpinosi kultūros paminklų apsauga bei kraštotyros darbais. A. Mž.

Aiken Conrad (Potter), amer. rašytojas, žr. LE I, mirė 1973 VIII 17. Buvo g. 1889 VIII 5, Savannah, Ga., bet gyveno Anglijoje.

Aistis Jonas, poetas, žr. LE I ir XXXVI,

mirė 1973 VI 13 Vašingtone. Rankraštyje paliko poezijos rinktinę Mano giminės giesmė (1964).

Akademinių skautijos leidykla įk. 1970 Čikagoje Filisterių skautų s-gos. Iniciatoriai buvo fil. Gr. Mūsteikytė, T. Remeikis ir R. Dirvonis, kuris tebėra v-bos pirm. ir administratorius. Tikslas: parūpinant reikalingų knygų, glaudžiau įjungti Akademinį sk. sąjūdį į bendrąją kultūrinę veiklą. Darbas pradėtas su keliolikos šimtininkų įnašais, suorganizuotas prenumeratorių klubas ir išugdyta apyvarta. Iki 1984 išl. 24 knygos. Biografijos ir atsiminimai: St. Kolupailos, H. Lukaševičiaus, E. Galvanausko, St. Raštikio (2 tomai), J. Šliūpo ir Vydūno (laiškai); moksl. veikalai: Alg. Sabaliausko (į anglų k. vertė V. Schmalstieg), Vydūno (pakartota Sieben hundert Jahre... 1932 metų knyga), R. Šilbajorio; orig. beletristika: D. Bindokienės, N. Jankutės, M. Saulaitytės, J. Toliušio. 1977-84 išl. šeši Lietuvos pagrindžio Aušros tomai (perspaudinta 30 žurnalo numerių, red. J. Dainauskas). J. Gbt.

Akelaitė Joana (rašosi Akalaitis Joanne, g. 1937 VI 24 Čikagoje) aktorė, režisėrė, dramaturgė. Baigė Univ. of Chicago 1960 bakalauru, dar studijavo Stanfordo univ. 1961. Vaidybos studijos: 1961-63 San Francisco Actors Workshop, 1964-66 Paryžyje, 1969 Aix-en-Provence Jerzy Grotowski studijoje. Tarpais vaidino New Yorko, Winston Salem (N. Carolina) ir kt. teatruose. 1970 buvo viena iš New Yorko Mabou Mines avangardinės teatro trupės steigėjų, kur iki 1980 vaidino ir režisavo S. Becketto ir Lee Breuerio veikalus. Pasižymėjo ir choreografijoje. Režisavo S. Becketto ir Lee veikalus: Southern Express (1970), Dead End Kids (1980). Gastroliaavo keliuose JAV ir Vak. Europos miestuose. 1980-81 buvo dramos asist. prof. Bard kolegijoje, N.Y. Gauti žymenys: 9 už vaidybą ir režisūrą 1975-81; Guggenheimo stipendija 1978; Theatre Magazine premija už jos Dead End Kids dramą 1982; dvi Rockefellerio fondo premijos už dramaturgiją 1982-84.

Akelis Edmundas (1910 Garliavoje — po 1950 Magedano vario kasyklose, R. Sibire), leitenantas, Lietuvos patriotinio pogrindžio veikėjas okupacijoje. 1928 baigė Marijampolės Rygiškių Jono gimnaziją, 1930 Karo mokyklą. Tarnavo 9 pėstininkų DLK Vytenio pulke Marijampolėje, o vėliau Kaune — karo policijoje. Po 1934 gen. Kubiliūno perversmo, Akelis buvo iš

kariuomenės atleistas ir dirbo Vidaus reikalų ministerijos Savivaldybių dpt. 1939 rudenį sugrąžintas kariuomenėn, bet 1940 vėl iš jos pasitraukė ir studijavo VU ekonomiją, o vokiečių okupacijos metais dirbo komunalinio ūkio žinyboje ir pogrindyje. 1944 VII besitraukiantį į Vokietiją sprogsi granata sunkiai sužeidė, ir pateko į Gumbinės ligoninę. Dar karo metu, beiškodamas dingusios šeimos, pateko į sov. užimtą sritį ir grįžo į Lietuvą, kur įsijungė į lietuvių rezistencijos veiklos vadovybę, buvo suimtas ir drauge su kitais nubaustas 25 m. sunkiems darbams, nes teismo metu mirties bausmė jau buvo panaikinta. Nutremtas su daugiau kaip 30 pogrindininkų į Magedeno vario kasyklas (Kolomos srityje), apsinuodijo vario dulkėmis ir mirė.

A.Mž.

Akiračiai, mėnraštis žr. LE XXXVI. Kasmet išeina po 10 numerių; iki 1984 liepos mėn. išl. 161 po 16 psl. Skelbiamas tiražas 1400. Leidėjas: Viewpoint Press b-vė Čikaugoje. Redaktoriai: D. Bielskus, K. Drunga, L. Mockūnas, Z. Rekašius, T. Venclova ir H. Žemelis (vyr. red.).

Akmenė mst., žr. LE XXXVI. 1974 buvo 2900 gyv. 1950 — 1962 buvo A. rajono centras, vėliau tas centras perkeltas į Naujosios Akmenės mst., bet rajonas tebevadinamas A. rajonu. Prieškarinės kalkakmenių laužyklos (Menčių k.), kalkių degimo įmonė ir plytinė labai išplėstos. Ligoninė praplėsta iki 175 lovų. 1982 pradėjo veikti pirmoji Lietuvoje kombainų remonto stotis, aptarnaujanti rajonų ūkius. 1983 surinkta 520 parašų protestui dėl kunigų persekiojimo. A. gimė kalendorių leidėjas ir liaudies teatrų organizatorius Liudas Jakavičius, režisierius Juozas Miltinis; buv. A. vls. kaimuose g. Chirurgas prof. Telesforas Šiurkus, geografas Stasys Tarvydas.

Akmenų muziejus Mosėdyje, Skuodo raj. 1957 į Josėdį paskyrė kraštotyrinių polinkių gyd. Vaclovą Intą, kuris susidomėjo apylinkės akmenimis. Pradžioje juos vežė į savo kiemą, į Mosėdžio aikšteles ir gatveles joms papuošti. Vėliau vežė į parkelį prie Bartuvos ir ėmė rinkti mineralogijos reikalus skirtingas a. atmainas. Surado ir žmogaus atžymėtą a., kaip stabakulį („akmens bobų“), pėduotį ir su žymenimis (kartais vad. aukurų a.), a. koplų, kirvukų ir kt. Into rinkiniu susidomėjo geologai ir mineralogai, o valdžia 1979 pavertė jį respublikinės reikšmės unikalių akmenų muziejumi. Bartuvos paupyje išskirtas 10 ha

parkas, kur sutelkta apie 600 Into surinktų akmenų atmainų — beveik visos, kiek jų randama Lietuvoje, taip pat Skandinavijos ir Suomijos riedulių (iš ledynmečių). Yra granitinių girnų, piestų ir kt. a. dirbinių. Parką — muziejų projektavo archit. A. ir R. Kiškiai ir konsultavo geologas Alg. Gaigalas. Mažesnieji a. eksponuoti buv. vandens malūne. Iš viso esą apie 17.000 eksponatų. Mosėdžio toks. a. m. yra pirmasis ir vienintelis Lietuvoje, Pabaltijoje, Sov. S-goje ir jos satelituose.

L. Inis, Mosėdžio akmenys (Kultūros barai, 1970, Nr. 8); K. Pūras, Žmonės — kaip žvaigždės (t.p., 1980, Nr. 9).

A. Maž.

Aksamitas Juozas (m. 1951 VII) Raseinių aps., Jurbarko apyl., partizanų kovotojas Kęstučio apg., Vaidoto rinktinėje, Mindaugo būryje, spv. Sakalas. Žuvo kautynėse su sovietais.

L. Krl.

Alanta mstl., žr. LE I (Alunta) ir XXXVI, apl. ir kolchozo centras Molėtų raj. 1974 buvo 508 gyv. (1970 — 412). Iki 1950 buvo vls. centras. Vid. m-la įk. 1950, ligoninė 1954. Istoriko A. Tylos duomenimis, buvo mokykla jau XVIII a., 1853 ją lankė 14, 1879 — 72, o XIX a. pradžioje dviklasė m-la kurią lankė apie 100 mokinių. Už 2 km į r. nuo A. miesto buv. A. dvare nuo 1959 įk. sovchozo technikumą. Senasis dvaro parkas su tvenkiniais gerai tvarkomas. A. vls. kaimuose gimė skautų veikėjas mkt. Pranas Karalius, teisin. dr. Kazys Karvelis, prof. dr. kan. Fabijonas Kemėšis, vysk. Teofilis Matulionis, žurnalistas Povilas Žičkus.

Alantas Vytautas, rašytojas, žurnalistas, žr. LE I ir XXXVI, tikrąja pavarde Jakševičius, 1937 oficialiai ją pakeitęs savo slapyvardžiu. Laimėjo dar 4 Dirvos premijas už noveles: Karalaitė Gaudimantė 1975, Šachmatų partija su Giltine 1978, Gelmių balsai 1979 ir Mėnesienos siuita Baublio paunksmėje 1980. Išsp. du novelių rinkinius — Nemunas teka per Atlantą 1970 ir Atspindžiai ūkanose 1976. Parašyti, bet neišsp. scenos veikalai: Saulėgrąžų sala 3 veiksmų komedija (suvaidinta Los Angeles ir Toronte 1964); Miško broliai, 4 veiksmų drama, 1951; Daumantė, 5 veiksmų istorinė eiliuota tragedija 1981. Šiuose ir ankstyvesniuose scenos veikaluose autorius daugiausia dėmesio kreipia į kovojančią lietuvių tautą. Jo romanai glaudžiai siejasi su vienu ar kitu Lietuvos praeities laikotarpiu. Pasakutiniu metu išsp. trys stambūs romanai: Šventaragio romane (I — 1972, II — 1974) autorius piešia plačią XIII amž. Lietuvos mindauginės gadinės panoramą; Amžina-

sis lietuvis (I ir II 1972) vaizduoja tremtinių buitį; Liepkalnio sodyba (1977) duoda laisvosios Lietuvos ūkininkų gyvenimo vaizdą. 1951-52 Dirvoje paskelbė straipsnių seriją Šimtanošimtinis lietuvis Jonas Pakrantis Amerikoje. Parašė apybraižą Romas Kalanta 1976 ir išleido eilėraščių rinkinį Paversmiai. Autorius yra Lietuvių Rašytojų dr-jos ir Lietuvių Žurnalistų s-gos garbės narys.

Albavičius Ignas, prelatas, žr. LE XXXVI, mirė 1970 IV 19 Cicero, Illinois.

Aldington Richard, anglų rašytojas, žr. LE I, mirė 1962.

Aleixandre Vicente (1898—1984), vienas nedaugelio 1927 generacijos poetų, likusių Ispanijoje po pilietinio karo, 1933 gavęs valstybinę literatūros, 1963, 1969 ir 1975 valstybinės kritikos ir 1977 Nobelio premijas. Nuo 1949 Karališkosios Ispanų Kalbos Akademijos narys. Gimęs Sevilijoje ir vaikystę praleidęs Málagoj, nuo 1909 gyvena Madride. Andalūziška gaida jo poezijoje beveik negirdima: jo poezijos pasaulis yra kosmiškas, universalus, nepriklausantis istoriniam laikui. Knygos: Ambito 1928 (Ribota sfera); Pasión de la tierra 1929 (Žemės aistra), išl. 1935; Espadas como labios 1933 (Kardai lyg lūpos); La Destrución o el amor 1935 (Sunaikinimas arba meilė); Mundo a solas 1936 (Vienišas pasaulis); Sombra del paraíso 1944 (Rojaus šešėlis); Historia del Corazón 1954 (Širdies istorija); Los encuentros 1958 (Susitikimai); En un vasto dominio 1962 (Plačioj erdvėj); Retratos con nombre 1965 (Portretai su vardais); Poemas de la consumación 1968 (Užbaigimo eilėraščiai); Diálogos del conocimiento 1974 (Pažinimo dialogai). Aleixandre susiformavo įvairių „izmų“ įkarštyje ir perėjo per daugelį stiliaus pakeitimų. Kiekviena jo kūrybos fazė turi skirtingus bruožus: tradicinė eilėdara; Freud'o teorijų paveiktos laisvos pasąmonės asociacijos; kubistiškas-surrealistiškas plotmių ir objektų skaldymas ir jungimas; alogiškos metaforos; visiškas eilutės išlaisvinimas; paskutinėse knygose — priartėjimas prie pašnekiesio tono ir kasdieninės kalbos. Jungia jo visą kūrybą ta pati pasaulėžiūra: žmogus kaip materija, tapatybė su gamtos elementais vienatvei ir sunaikinimui skirtam pasaulyje. Didžiausią įtaką jam padarė presokratikai; yra ir Platono idealo ieškojimo atspindžių. Rašybai būdinga mitifikacija, tam tikra retorika, objektyvus stebėjimas iš atokiau, intelektualiai abstraktizacija, labai retai leidžiant pasigirsti intymiam balsui.

C. Bousono, La poesía de Vicente Aleixandre, 1956 ir 1977; K. Schwartz, Vicente Aleixandre, 1970; S. Daydi-Tolson, ed., Vicente Aleixandre. A Critical Appraisal, 1981. B. C.

Alekna Benjaminas (1925 III 31 Bikonių k., Rokiškio vals.), kompozitorius. Pirmasis jo muzikos mokytoja buvo tėvas — sava-mokslis smuikininkas ir pianistas. Vėliau mokėsi Panevėžio muzikos kursuose ir 1946-48 Vilniaus konserv. Mokslą nutraukė Sibiro tremtis dešimčiai metų. Lietuvon grįžo 1958. Toliau studijuodamas konserv., 1963 baigė E. Balsio kompozicijos klasę. Nuo 1966 dėsto Panevėžio muzikos mokykloje. Yra parašęs pjesių estradiniam ansamblui, pučiamųjų okrestrui, dainų vaikams, solistams ir chorams, harmonizavęs liaudies dainas. Ryškiausias jo kūrinys yra Antroji simfonija (1966), vaizduojanti žmogaus gyvenimą nuo lopšio iki kapo. Jo muzikoje jaučiamas polinkis į romantizmą ir lyrizmą, stiprus ryšys su liet. liaudies melodijomis ir klasikinėmis tradicijomis.

Aleknavičius Kajetonas, rašytojas, žr. LE I ir XXXVI. Jo raštų rinktinė Kikilis laibakojis išleista Vilniuje 1971.

Aleksa Jonas (g. 1939 II 23 Telšiuose), dirigentas. 1961 baigė Lietuvos konservatoriją Vilniuje, 1965 — aspirantūrą Leningrado konserv. 1973-74 stažavo Vienos aukštojoje muzikos ir vaidybos mokykloje. Nuo 1965 Lietuvos operos ir baleto teatro dirigentas. Simfoniniams orkestrams yra dirgavęs Maskvoje, Taline ir Halėje. Už operų dirigavimą ir muzikinę kūrybą 1982 paskirta respublikinė premija.

Aleksa Jonas Pranas, žr. LE I ir XXXVI, mirė 1955 IV 20 Sibire, ne Vilniuje.

Aleksa Petras, žr. LE XXXVI, skulptorius, nuo 1978 Amerikos Liet. Bibliotekos Leidyklos (Lithuanian Library Press) Čikagoje vedėjas ir dailininkas. 1967-71 Čiurlionio galerijos Jaunimo Centre Čikagoje direktorius. Grupinių dailės parodų dalyvis, 1969 laimėjęs I-ą vietą už skulptūrą Sąžinė. Veiklus ir kitose dailės srityse: knygų viršelių, plakatų, programų ir paminklų projektai.

Aleksaitė Irena, teatrologė žr. LE XXXVI. Daktarinę dis. Lietuvių dramos teatro režisūros raida 1918—40 m. apgynė 1984 IX 27 Maskvoje, Menotyros institute. Tai pirmoji daktarinė dis. iš liet. teatrologijos. Dar išsp.: skyrių apie 1918—19 liet. teatrą knygai Tarybinio dramos teatro istorija, I, 1966; atskirai: Stepas Jukna, 1974.

Aleksandravičius Antanas, skulptorius, žr. LE XXXVI, mirė 1970 II 4 Kaune.

Aleksevičius Vaclovas (apie 1925 Kai-
bučių k., Merkinės vls., Alytaus aps. — 1945)
ūkininkas, partizanų kovotojas. Sovietų
nužudytas. *L. Kr.*

Aleksiejus S. Simanskij, ne Simanovs-
kij, rusų stačiatikių Maskvos patriarchas žr.
LE I, mirė 1970 IV 17 Maskvoje.

Aleksis Aleksandras, muzikas, žr. LE I
ir XXXVI, mirė 1983 X 31 Waterbury, Conn.

Aleksiūnas Adolfas (apie 1921 Kai-
bučių k., Merkinės vls., Alytaus aps. — apie 1946)
ūkininkas, partizanų kovotojas. Sovietų
nužudytas. *L. Kr.*

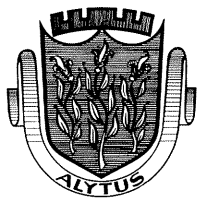
Alexander Harold, britų feldmaršalas,
žr. LE I, mirė 1969 Londone.

Ališauskas Kazys, karininkas, žr. LE
XXXVI, mirė 1979 I 16 Čikagoje.

Ališauskas Paulius (g. 1952 XII 3
Toronte, Kandoje) advokatas, sūnus Pr.
Alšeno (žr. LE I). 1976 baigė psichologijos
kursą Western un-te (London Ont.). 1979 t.p.
un-te baigė teisių fakultetą. Atlikęs stažą,
gavo teisę verstis advokatūra ir pradėjo
darbuotis Owen Sound mieste, atidaręs
firmą su kitu savo studijų draugu teisininku.

Ališauskas Povilas (1910 IV 24 Rokiškio
aps., Obelių vals., Lukštynių k. — 1982 I 25
New Yorke), ekonomistas, visuomenininkas.
1932 baigęs Zarasų aukšt. komercijos mo-
kyklą, VDU Kaune studijavo ekonomiją.
Diplomą gavo vokiečių okupacijos metu
Vilniaus u-te. Gimnazijoje priklausė Jauno-
sios Lietuvos moksleivių ratiui, o studijuo-
damas įsijungė į Neo-Lithuania korporaciją
ir buvo išrinktas v-bos pirm. 1937-38 Kaune
ir vėl 1957-59 JAV. Red. kolegijos narys
leidinio Korp! Neo-Lithuania 1922-1964 m.
Išėivijoje apsigyveno New Yorke, kur veikė
ALTS-goje (v-bos išdininkas 1961-65), neoli-
tuanuose, Lietuvos Rezistencinėje santar-
vėje, VLIKo taryboje, Susivienijime lietuvių
Amerikoje. 1951 išleido Vytauto Augustino
albumą Tėvynė Lietuva. *A. Bdr.*

Alytus mst., žr. LE I ir XXXVI, karui
besibaigiant (1944) buvo pusiau sugriautas
ir tik 1952-54 apvalytas
nuo griuvėsių. 1959 at-
statytas geležinkelis ir
tiltas per Nemuną; 15
metų teko naudotis kel-
tu per upę. Ugdant pra-
monę, išaugo greičiau
už kt. miestus: 1923
buvo 6322 gyv., 1940 —
9900, 1959 — 12.400,
1981 — 59.000, 1983 —
63.700.

Dail. T. Valius,
1970.

1977 gavo respublikinio pavaldumo
miesto vardą. Rajono centru padarytas
1950. Didžiosios įmonės yra: medvilnės,
mėsos ir skydinių namų kombinatai, šaldy-
tuvų gamykla. Mašinų fabrikas išaugo iš
1929 įkurtosios „Ūkmaš“ įmonės, o cheminė
gamykla, gaminanti terpentinę, avalynės
tepalus ir laką, išaugo iš 1935 įkurtos
įmonės. Pramonės rajonas yra siaurės
vakarų pusėje. Miesto gyvenimą drumstė iš
Rusijos atgabenti darbininkai. Vien tik
medvilnės fabrikan atvyko apie 500 mergi-
nų iš Sibiro vaikų namų. Netrukus konsta-
tuotas venerinių ligų paplitimas („Aušra“
Nr. 2, 1976). Pagal 1979 surašymą, A.
gyveno 3.4% rusų. Buv. Lietuvos ulonų pulko
kareivinėse įrengtas kalėjimas. H. Sifrino
duomenimis esą per 1000 kalinių. Pastatyta
550 lovų ligoninė. 1936-40 įkurta 200 lovų
tuberkuliozės ligoninė tebeveikia. Yra poli-
technikumas ir apie 10 vidurinių bei amatų
m-lų.

Miesto plotas išaugo iki 3351 ha (1973).
Tarp naujų Dainavos, Putinų ir Vidgirio
mikrorajonų pastatyti sporto rūmai ir 600
vietų kino teatras. Užteršto Nemuno mau-
dyklėmis nebesinaudojama; poilsui važiuo-
jama 35 km prie Dusios ež. Miesto generali-
nis planas numato iškelti pramonę iš
suvalkinės dalies, kuri liktų švairiu centru. Į
pietus nuo A., kur dabar yra Vidgirio
botaninis draustinis, to miško pašlaitėse yra
1941 vokiečių nužudytųjų žydų masiniai
kapai. Tą vasarą A. buvo sovietų karo
belaisvių stovykla. Jų daug išmirė; palaidoti
miške. 1959 pastatyti sovietiniai paminklai
— obeliskai pažymi karo meto masinius
kapus.

Senasis kraštotyros muziejus, įst. 1928
(žr. LE V 306) suspaustas keliuose kamba-
riuose, tebelaukia naujų namų. Muziejaus
dir. yra H. Lizdenis, prieš 1965 atvykęs iš
Varėnos su tūkstančiu savo surinktų ekspo-
natų. Daug etnografinių ir tautosakos eks-
ponatų surinko vid. m-los mkt. O. Bladienė,
pasitelkdama ir mokinius.

Patikslinamos bžn. statybų datos: pirmo-
ji bžn. įk. deš. Nemuno pusėje prieš 1520
(pagal J. Ochmanskį). Dabartinė mūrinė
bžn. statyta 1818. Suvalkinei A. daliai,
Nemuno kairėje, arch. Vladas Adomavičius
1938 buvo suprojektavęs mūrinę bžn. su
atskira kampanila, bet statyba neįvykdyta.
Tebestovi senoji medinė bžn., perstatyta
1905. Po 1955 ji buvo atremontuota kleb.
Leonardo Kavaliausko. Šios bžn. šventoriuje
palaidotas 1919 kovose su bolševikais žuvęs

karininkas Antanas Juozapavičius. Jo kapas lankomas ir tebepuošiamas, nepaisant priešiškų sąlygų. 1983 dėl kunigų persekiojimo 2358 žmonės pasirašė protestą valdžiai.

A. gimė dail. Antanas Petrikonis, mech. inž. Algirdas Basiulis, kun. Jonas Borevičius, S.J., dr. Kajetonas Čeginskas. Buv. A. vls. kaimuose g. skulpt. Antanas Aleksandravičius, operos sol. Marija Aleškevičiūtė; broliai Kanaukos: veter. gyd. Kostas ir chirurgas gyd. Vincas; muz. Antanas Krutylis; broliai Nenortai: Kostas ir Stepas, abu inž.; kun. Zigmas Neciunskas (Sibiro tremtinys); broliai Reklaičiai: plk. Antanas, agr. Kazys, gen. Mikas ir plk. Vladas.

Č. *Kudaba*, Kur Nemunas teka. 1970; A. *Miškinis*, Alytus (Kultūros barai, Nr. 5, 1977); B. *Kviklys*, Lietuvos bažnyčios, II, 1982. J. *Gbt.*

Aliulis Vaclovas (g. 1921 III 14 Krekštėnų km., Krokialaukio vals., Alytaus aps.), kunigas, religinių raštų autorius. 1936 įstojo į marijonų kongregaciją; mokėsi Marijampolės marijonų gim-je; baigė 1940. Teologijos mokslus išėjo Kaune kunigų seminarijoje ir teologijos fak., įgydamas licenciatų laipsnį. Kunigu įšventintas vysk. Vincento Brizgio 1944 VI 11.

Pastoracinį darbą dirbo parapijų klebonu arba administratorium: Varėnos 1945-46, Marijampolės šv. Vincento bžn. 1946-48, Vilniaus Šv. Dvasios bžn. 1948-49, Druskininkų 1949, Paringio 1949-51 (kartu ir Ceikinių 1950 vasarą), Palūšės 1951-54 (kartu ir Linkmenų 1951-52), Strunaičio 1954-59, Lentvario 1959-62 (ir Trakų dekanas), Švenčionių 1962-67 (ir dekanas), Vilniaus Kalvarijų 1967-70, Turgelių 1974-78 (ir dekanas), Vilniaus šv. Petro ir šv. Povilo bžn. 1979-81 (einąs vikaro pareigas).

1970-74 buvo kunigų semin. Kaune vice-ректорius. 1965-79 Lietuvos vyskupijų Liturginės komisijos sekr., nuo 1979 X I pirm. Atelistas nuo pastoracinį pareigų 1982 ir paliktas vien liturginės leidybos darbiui.

Nuo 1965 redagavo arba talkino redaguojant visus Lietuvoje išeinančius bažnytinius leidinius, tarp jų kun. Č. Kavaliausko verstą Naująjį Testamentą ir kun. A. Liesio verstą Psalmyną. Dirbdamas kunigų seminarijoje, Teologijos fak., perredagavo ir šiuolaikinėmis mintimis papildė visą dogmatinės teologijos kursą; klerikai gaudavo skriptus. Parašė pastoracinės teologijos vadovėlį, daugiausia remdamasis Arnoldo Klostermano nuo daugiatomių pastoracinės teologijos vadovu.

Domėdamasis lituanistika, 1950—74 iš

Ignalinos, Švenčionių ir savo gimtinės apylinkių užrašė ir įteikė Mokslų Akademijos leidžiamam didžiajam Lietuvių kalbos žodynui apie porą tūkstančių retesnių žodžių ir posakių. 1954 parašė Palūšės par. istoriją (apie 100 mašinraščio psl.). J. V.

Alkis (Alkimavičius) Jaras (g. 1930 X 15 Vilniuje). Lankė Vytauto D. gimn. Vilniuje. Anglijon atvyko 1947, dirbo baldų ir plastikos pramonėje, buvo pakeltas fabriko ar bendrovės direktorium. Skautuose veikia nuo 1945 Vokietijoje. 1982 buvo LSS Anglijos rajono vadas, turi vyr. skautininko laipsnį, apdovanotas Lelijos ir Padėkos ordinais. 1962-67 LB D. Britanijos krašto v-bos pirm. Dirba Lietuvių s-goje nuo jos įst. Anglijoje 1947; pirm. 1970-80 ir vėl nuo 1984 pradžios. Liet. Namų b-vės pirm. 1980-83. PLB seimų atstovas 1968 ir 1983.

Alksninis Vaclovas, karininkas, žr. LE XXXVI, mirė 1970 I 16 New Yorke.

Allan Rasa žr. Lišauskaitė.

Alma Mater okup. Lietuvos pagrindžio neperiodinis leidinys, kurio pirmasis nr. pasirodė 1979 sausis-kovas, 100 psl. Laisvajį pasaulį tepasiekė 1 ir 3 nr., kuriuos persispausdino laisvoji liet. spauda. A. M. yra artima liberalinei kryptčiai, buvo pasklidusi Vilniaus univ. ir kt. Lietuvos aukštosiose mlose. 1 nr. paskelbė Vilniaus univ. rek. J. Kubiliaus ir kt. prašymą Sov. S-gos mokslų akademijai gražinti Vilniaus univ. dar 1832 caro valdžios išvežtas į Petrapilį (Leningradą) knygas. 2 nr. Audriaus Vientauto str. tęsinys apie Ribbentropo ir Molotovo sandorį pasidalinti Lenkiją ir Lietuvą.

J. *Dainauskas*, Okup. Lietuvos pagrindžio spauda, Pasaulio Lietuvis, 1980, Nr. 5-6.

Almenas Kazys Kęstutis, žr. LE XXXVI. 1968 gavo branduolinės inžinerijos daktarata Varšuvos univ. ir dėsto Marylando univ. Išsp. istorinis nuotykių romanas Šienapūtė (Vilnius, 1970), vaizduoja bajorų tarpusavio kovas unijinės Lietuvos-Lenkijos valstybės žlugimo išvakarėse, XVIII a. viduryje. Maždaug tą patį laikotarpį liečia ir spaudai paruoštas istorinių apsakymų rinkinys Vieverių kronikos, kurio atskiri gabalai buvo spausdinti periodikoje. Detektyvinis romanas Sauja skatikų (1977), laimėjęs metinį Draugo dienraščio romano konkursą, buvo puolamas dėl tariamai „nepadorių“ scenų, ar dėl to, kad pagr. veikėju pasirinktas JAV atstogaujantis sovietinės Lietuvos milicininkas, šiame krašte bandantis susekti pabėgėlių, išsivežusių iš Lietuvos istorinės vertės monetų.

Alminas Kazys veter. gyd. žr. LE I. Testamentu paliko poros šimtų tūkstančių dolerių vertės ūkį Nebraskos valstijoje LKM akademijai knygoms leisti. Mirė 1980 I 27 Nebraskoje.

Almonaitytė Birutė (1934 V 10 Būbeliuse, Šakių vals.), operos solistė, mezzosopranas. 1963 baigė Maskvos konservatoriją ir tais pačiais metais pradėjo dainuoti operos ir baleto teatre Vilniuje. Yra sukūrusi reikšmingų vaidmenų, iš kurių minėtini: Carmen, Marina Mnišek (Mussorgskio Boris Godunov), Eboli (Verdzio Don Carlos), Motina (Klovo Du kalavijai) ir k. 1973 koncertavo JAV. Turi malonų, išlavintą balsą, gerą vaidybą.

Alonso Dámaso (1898 — ?), ispanų poetas ir iškiliausias XX a. literatūros kritikas, sukūręs savo stilistinį metodą. Ilgametis Karališkosios Kalbos Akademijos pirmininkas. Jo poezija nėra gausi: Poemas puros. Poemillas de la ciudad 1921 (Gryna poezija. Miesto eilėraštukai) ir keletas anksčiau neišleistų rinkinių eilėraščių, sekant Valéry skelbtą „grynosios poezijos“ idealą, bet kartu ir Prancūzijos beįsipilietinančius estetinius eksperimentus. Po to jis ėmėsi kritikos, ir tik 1944 pasirodė Hijos de la ira (Įniršio vaikai), laikomi svarbiu kelrodžiu visoj pokarinėj ispanų poezijoj: staiga užmirštama estetika ir prabylama egzistencinio rūpesčio pervertom eilėm, visai išsilaisvinusiom iš metrikos normų ir nebeieškančiom „gražių“ žodžių bei įvaizdų. Šalia asmeniškų išgyvenimų įvedamos socialinės-realistinės užuominos. Hombre y Dios 1955 (Žmogus ir Dievas) tebeieško egzistencijos prasmės ir beviltiškai maldauja ženklo, kad Dievas yra. Su šiomis knygom sukuria tikrą jaunesnius poetus užvaldžiusią bergždžio Dievo ieškojimo madą. Paskutinis jo rinkinys Gozos de la vista (Regėjimo džiaugsmas), pasirodęs žurnaluose, ieško naujų kelių ir įveda ironišką perspektyvą.

A. P. Debicki, Dámaso Alonso, 1974; M. J. Flys, La poesía existencial de DA, 1968. B. C.

Alovė k., žr. LE I ir XXXVI, apl. ir kolchozo centras Alytaus raj. 1974 buvo 465 gyv. (1970 — 268). Nuo 1952 yra vid. m-las. Dabartinė medinė bžn. statyta 1900, panaudojus kapinių koplyčios medžiagą. Pro rytinę apl. dalį veda plentas iš Gardino į Alytų. Alovės kolchozas užima apie 6000 ha plotą su 1400 gyventojų. Specializuojasi veislinėje kiaulininkystėje ir pieno ūkyje. Turi dvi bibliotekas, mechanikos dirbtuves (Ilgų k.). 1983 dėl kunigų persekiojimo

protestą valdžiai pasirašė 300 žmonių. Kalnėnų k. gimė plk. Juozas Tumas, Červenės kankinys.

V. Pakalniškienė, Alovė (Mokslas ir gyvenimas, 1983, Nr. 9).

Alsėdžiai mstl., žr. LE I ir XXXVI. A. yra apylinkės centras Plungės rajone. 1974 buvo 1098 gyv. A. palaidoti trys vietiniai jaunuoliai, nužudyti bolševikų 1941 Rinių miškelyje už Lietuvos vėliavos iškėlimą Vasario 16. Ant jų bendro kapo yra paminklas. 1944 A. susidarė liet. laisvės kovotojų centras, vadovaujamas J. Klevo. Buvo susirėmimų su rusais. Nuo 1949 veikia keramikos dirbtuvė, nuo 1951 vid. m-las. Nuo 1969 A. centras įrašytas į vietinės reikšmės urbanistikos paminklų sąrašą. Būsiąs išsaugotas radialinis gatvių tinklas iš XVI a., aikštės planas su bžn. ir varpine jos centre. Patikslinamos bžn. statybos datos pagal naujus Alg. Miškinio tyrinėjimus: pirmoji bžn. statyta 1471—1476, nauja medinė 1648, vėl nauja medinė 1789—1793, kuri tebestovi. A. par. kleb. Vaclovas Stirbys, g. 1912, buvo tremtinys Sibire. Grįžęs 1978. A. gimė dievdirbys, liaudies dailininkas Kazimieras Varnelis ir jo sūnus dail. Kazys, miškininkas Mečys Jameikis; buv. A. vls. ribose g. dantų gyd. Ona Mikuckaitė, broliai Narutavičiai: Gabrielius (buv. Lenkijos prez.) ir Stanislovas (Vasario 16 signat.), ekon. Jonas Smilgevičius (Vasario 16 sign.), ekon. dr. Grigas Valančius.

A. Miškinis, Alsėdžiai (LTSR urbanistikos paminklai, 1, 1978). J. Gbt.

Elseika Vytautas K. žr. LE I, žurnalistas. 1961-67 Vokietijoje redagavo Vliko Eltos informacijas ir Elta Pressedienst (vok. k.). Po to buvo Draugo dienrašio pirmojo psl. red. ir reporteris iš New Yorko, kur redagavo Eltos biuletenį. 1972 X 10 grįžo Lietuvon ir įsijungė okupanto propagandinės tarnybon. Jo vardu Vilniuje išl. knygos: Trys dešimtmečiai emigracijoje 1977, Amerika — tikrovė ir mitas 1983.

Elseikaitė-Gimbutienė Marija žr. Gimbutienė-Elseikaitė.

Elseikienė-Janulaitytė Veronika, akių gydytoja, žr. LE I ir XXXVI, nuo 1931 Kaune vertėsi privačia praktika ir dirbo ligonių kasose. Mirė Kaune 1971 IX 26. Palaidota Petrašiūnų kapinėse.

Altheim Franz, vok. istorikas žr. LE I, mirė 1976 X 17 Munster. 1950-65 Berlyno univ. prof. Dar išsp.: Die Niedergang der alten Welt 2 tt. 1952; Geschichte der Hunen 5 tt. 1959-62; su R. Stiehl, Die Araber in der alten Welt 5 tt. 1964-69; Geschichte Mittel-

asiens in Altertum 1970 ir, su R. Stiehl, Christentum am Roten Meer 2 tt. 1971-73.

Alvitas k., žr. LE I ir XXXVI, apl. centras Vilkaviškio rajone. 1974 buvo 527 gyv. (1970 — 447). Iki 1950 buvo vls. centras, mstl. II pas. kare A. sudėgė, daug žmonių išžudyta, kalinta, deportuota. Nebeatstačius 1944 vokiečių susprogdintos bzn., parapija naudoja mūrinę koplyčią šventoriaus kampe. Tai yra Šuklių dvarininkų Gauronskių XIX a. vid. statytas mauzoliejus. A. gimė germanistė dr. Angelė Avizonienė, broliai žurnalistai Kazys ir Vincas Kemežiai, stat. inž. Česl. Tamašauskas, A. vls. kaimuose g. skautų veikėjai mkt. Alfonsas Samušis, mkt. Irena Kemežytė-Lukoševičienė.

Ambrazas Arvydas (1947—1970), poetas ir tapytojas. Mokėsi Vilniaus Dailės institute, kur buvo vienas iš saviveiklinio teatro organizatorių ir režisierių. Ten statytos ir jo pjesės Maratonas, Duobė ir Pirmadienį po pietų. Vienintelis eilėraščių rinkinėlis Žeme, nepalik mūsų (1974) išl. po mirties. Daug užrašuose rastų eilėraščių į tą leidinį nepateko. Kūrė žinodamas nepagydomai sergąs. Gamtos, kosminės erdvės, mirusios žemės, ryšio su pasauliu ir žmonėmis ieškojimo motyvai eilėraščiuose iškyla kiek padrikais vaizdais, rodančiais skubotumą ir nebaigtumą. Jo kūrybos įkvėptas skulptorius Midvinis sukūrė eilėraščių rinkinio pavadinimu skulptūrą, kuri stovi Klaipėdos gimdymo namuose.

Lietuvių literatūros istorija II (Vilnius, 1982); *G. Ramoškaitė*, Pergalė nr. 8, 1974.

Ambrazaitytė Nijolė (g. 1939 II 21 Burokų km., Lazdijų aps.) operos dainininkė, mezzo-sopranas.

N. Ambrazaitytė

Vilniaus muzikos konservatoriją baigė 1966 ir tais pačiais metais pradėjo dainuoti Lietuvos operos ir baleto teatre. 1970 laimėjo II vietą dainininkų varžybose Bukareste, Rumunijoje, ir I vietą Maskvoje. Operose yra dainavusi Mariną (Boris Godunov op.), Ebolį (Don Carlos), Amnerį (Aida), Madalenną (Rigoletto), Angelą (Demonio op.), Ortrudą (Lohengrin) ir kitus vaidmenis. Yra atlikusi daug koncertų Lietuvoje ir užsieniuose: Vokietijoje, Vengrijoje, Norvegijoje, Italijoje, Bulgarijoje, Lenkijoje, Kanadoje, Jungtinėse Amerikos Valstybėse. Pasižymi stipriu malonių balsu, ryškia tarsena ir gera vaidyba.

Ambrazas Algirdas, muzikologas, žr. LE XXXVI, 1969 įgijo menotyros kandidato laipsnį, 1973 pakeltas į docentus. Parašė monografiją: Juozo Gruodžio gyvenimas ir kūryba, 1981, 376 psl.

Ambrazas Pranas, muzikas, žr. LE XXXVI, mirė 1975 VIII 13 Clevelande.

Ambrazas Vytautas, kalbininkas, žr. LE XXXVI, toliau tyrinėja lietuvių kalbos dalyvių vartoseną ir iš šios srities paskelbė straipsnių liet. ir užsienio kalbotyros leidiniuose. Savo tyrinėjimų davinius apibendrinio daktaro disertacijoje Lietuvių kalbos dalyvių istorinė sintaksė 1979. Veikale išsamiai nušviečiama sudėtinga liet. k. dalyvių sistemos raida, panaudojant rašytinius ir gyvosios k. duomenis. A. yra taip pat vienas iš tritomės akademinių Lietuvių kalbos gramatikos 1965-1976 autorių. Už šį darbą drauge su kitais 1977 gavo respublikinę premiją.

Ambraziejus Vincas (1894 VI 15 Panaušupio k., Igliskėlių vls., Marijampolės aps. — 1984 IV 19 Newark, N.J.) mokytojas. Išklaušė Maskvos univ. gamtos-matem. fak. kursus I pas. karo metu ir buvo paimtas kariuomenėn, karo — m-lon. Nepriklausomybės pradžioje jos inspektorium. 1929 baigė Lietuvos univ. Kaune. Buvo gimnazijų dir. iš eilės: Tauragės, Kybartų, Joniškio ir Šiaulių. 1944 su šeima pasitraukė į Vakarus. 1945—48 buvo Ingolstadto liet. gimn. direktorium. Nuo 1949 JAV-se. Veikė Am. liet. taut. s-goje, LB-je, ramovėnuose.

Ambrose-Ambrozevičius Aleksas, žr. LE XXXVI, mirė 1970 X 21 Čikagoje.

Ambrozaitis Kazys, gydytojas, žr. LE XXXVI. Gary ir Merrillville metodistų ligoninių radiologijos dir., buvęs 340 gydytojų ligon. štabo pirm. 1984 gavo Gary miesto žymenį Distinguished Service Award. JAV LB tarybos prezidiumo pirm. 1982—85, gyd. korp. Gajos pirm., nuolatinis Lietuvių fondo vadovybės narys.

American Folklife Center yra mokslinė įstaiga JAV Kongreso bibliotekoje etninių tradicijų tyrinėjimams koordinuoti, muziejinei ir archyvinei medžiagai apsaugoti, studijoms skelbti. Įk. 1976 I 2 įstatymu (Am. Folklife Preservation Act). Priežiūros tarybą sudaro 11 asmenų, dir. nuo pradžios yra Alan Jabbour. Nuo 1978 pradžios leidžia Folklife Center News trimėnesinį žurnalą, kurio viena iš šešių red. yra etnologė Elena Bradūnaitė. Žurnale skelbiama informacijų ir studijinių str. apie liet. imigrantus Amerikoje.

Amerika, liet. laikraštis (2), žr. LE I. Pirmasis red. buvo K. P. Vilniškis 1933—36. Vėliau redagavo J. B. Laučka 1936—45, A. Vaičiulaitis 1945—47, L. Žitkevičius, H. Lukaševičius, A. Šerkšnas ir A. Gražiūnas. Artimiausias red. bendrad. buvo prel. J. Balkūnas. Administratoriumi ilgiausiai išbuvo D. J. Averka (1937—49).

Amerikos Baltų laisvės lyga (ABLL) įk. 1981 II 21 Santa Monica, Kalif. Steigiamajame susirinkime dalyvavo D. Barauskaitė (vėliau Mažeikienė), S. Damušis, J. Kojelis, J. Matulaitis, A. B. Mažeika ir svečiai iš New Yorko — S. Kudirka ir Vl. Šakalys. Nurtarta Baltijos valstybių laisvinimui vykdyti pasamdyti talkon amerikiečius ekspertus ir į bendrą darbą kviesti Kalifornijos estus ir latvius. Jie kvietimą priėmė ir delegavo savo atstovus. Pradiniam darbui buvo sudarytas Baltų organizacinis komitetas, kurio pirm. išrinktas Antanas B. Mažeika.

V 8 komitetas pasirašė sutartį su įtakinga The Hannaford Public Relations firma; firma išpareigojo per vieną mėnesį paruošti detalizuotą programą. Programai paruošti 8000 dol. sudėjo iniciatoriai. Į organizacinį komitetą dar įsijungė dr. Z. Brinkis, P. A. Raulinaitis ir L. Valiukas.

Org. komitetas priėmė Hannafordo firmos (toliau: H.) paruoštą programą, bet firmos dar neangažavo. Buvo vedami pokalbiai su kitais laisvinimo veiksniais: PLB, VLIK, JAV LB, ALT. PLB projektui pritarė, VLIK ir ALT pasisakė prieš, o JAV LB savo nusistatymo neišryškino. Birželio mėnesį vietoje org. komiteto buvo sukurta pastovi Amerikos Baltų Laisvės lyga, kurios pirm. vėl išrinktas A. Mažeika ir v.pirm. — V. V. Pavlovskis (latvis), Piirisild (estas) ir P. A. Raulinaitis (lietuvis).

Amerikiečių ekspertų talkos Lietuvos laisvinimo darbuose klausimas buvo diskutuotas Lietuvių Fronto bičiulių studijų ir poilsio stovykloje Kennebunkporte 1981 VII. Laisvąjį pasaulį pasiekusi žinia, kad Sibiro koncentracijos stovykloje bado streiką pradėjęs įkalintas prof. V. Skuodis. Amerikos ir Kanados LF bičiuliai nutarė finansuoti H. talka vieną mėnesį Skuodžio reikalui Amerikos visuomenėje plačiau iškelti ir aktualinti. Skuodžio akciją H. vedė visą rugpjūtį, pagal ABLL direktyvas. Apie sovietų įkalintą Amerikos pilietį Vytautą Skuodį sužinojo 15—20 mil. amerikiečių. Helsinkio kongresinė komisija JAV Kongrese pravedė

apklausinėjimus Skuodžio klausimu.

ABLL vadovybė padarė išvadą, kad Baltijos valstybių bylos suaktualinimui Amerikos vyriausybėje ir išpopuliarinimui Amerikos visuomenėje H. talka būtų reikšminga, ir nutarė su ja pasirašyti sutartį.

H. pradėjo vykdyti programą 1981 XII 1. Valstybės dpt. dėmesys Baltijos valstybių problemoms sustiprėjo ir užsimezgė ryšiai su aukštais administracijos pareigūnais. 1982 II Čikagoje ir V Los Anželeje ABLL suorganizavo baltų žmogaus teisių konferencijas, kuriose dalyvavo Valstybės dpt. atstovai. 1982 VI pirmą kartą lygos pastangomis JAV Kongresas priėmė jungtinę rezoliuciją (SJR 201), įpareigojančią prezidentą skelbti Baltų laisvės dieną ir išleisti specialią proklamaciją. Prezidentas Ronald Reagan tai padarė. Nuo nepriklausomybės praradimo dienos tai buvo pats stipriausias oficialus JAV Kongreso ir vyriausybės pasisakymas už Baltijos valstybių laisvę. 1982 ABLL keliuose Amerikos miestuose suorganizavo sėkmingas demonstracijas prieš Sovietų Sąjungą, atkreipusias spaudos, radijo ir televizijos palankų dėmesį. Prezidentas pakartotinai dėkojo lygai už jo užsienio politikos rėmimą.

1982 pabaigoje dėl finansinių sunkumų ABLL nebeatnaujinio sutarties su H. Darbą tęsė savo jėgomis, naudodamasi įgyta patirtimi ir ryšiais Washington. 1983 III 12—13 Los Angeles Sheraton viešbutyje ABLL suorganizavo antrąją žmogaus teisių konferenciją, kurion specialiai atvyko, kalbas pasakė ir diskusijose dalyvavo Valstybės dpt. ir Gynybos dpt. pareigūnai, Los Angeles burmistras, keli tarptautinės politikos ekspertai ir laikraštininkai. Konferenciją sveikino JAV prezidentas, Kalifornijos gubernatorius, senatoriai ir kongresmanai. Parodytas dėmesys liudijo, kad ABLL yra vertinama kaip pajėgi ir rimta Amerikos baltų organizacija. Konferencijos metu įvyko lygos suvažiavimas, išrinkta nauja vadovybė. Pirmininko pareigos teko latviui V. Pavlovskiui.

1983 VI ABLL JAV Kongrese vėl pravedė jungtinę rezoliuciją (HJR 201), kuria remdamasis prezidentas vėl paskelbė Baltų laisvės dieną ir viešai pasirašė proklamaciją Baltuosiuose rūmuose dalyvaujant 200 Amerikos baltų. Prezidento kalba, kurioje jis pasmerkė Sov. Sąjungą ir stipriai pabrėžė Amerikos moralinį išpareigojimą nepripažinti prievartinės Baltijos valstybių aneksijos, susilaukė daug dėmesio, ypač Vak.

Europos spaudoje. Tą pačią birželio 13 ABLL delegaciją priėmė Baltuosiuose rūmuose Valstybės saugumo tarybos dir. Europos ir sovietų reikalams John Lenczowski, per kurį Reaganui buvo įteiktas memorandumas su keliomis rekomendacijomis Baltijos valstybių bylai suaktualinti tarptautinės politikos arenoje.

Dvi iš pasiūlytų rekomendacijų JAV vyriausybės buvo priimtos ir įvykdytos:

1. Liepos 26 prez. Reagan per JAV ambasadorę Jungtinėse Tautose pasiuntė raštą JT gen. sekretoriui Javier Perez de Cuellar. Jame buvo pareikštas JAV oficialus nusistatymas nepripažinti Baltijos valstybių okupacijos ir nurodytos to nusistatymo priežastys: Molotovo-Ribbentropo paktų paruoštas sąmokslas, karine jėga Sovietų Sąjungos įvykdyta okupacija ir aneksija, tarptautinių sutarčių sulaužymas, partizanų kovos prieš okupantą 1944–52, įvykdyti ir vykdomi žudymai, deportacijos, prievartinė rusifikacija, žmogaus teisių pažeidimai. JT gen. sekretorius prezidento raštą, kaip oficialų dokumentą, išsiuntinėjo visiems JT nariams. Dėl šio rašto tarp Amerikos ir Sov. Sąjungos delegatų JT-se įvyko keli aštrūs susikirtimai. Šis raštas yra pats svarbiausias oficialus dokumentas, kokį bet kada JAV vyriausybė nuo 1940 Baltijos valstybių reikalu yra pateikusi tarptautiniam forumui.

2. Kaip memorandumu buvo prašyta, 1984 spalio mėnesį Baltų radijo tarnyba iš Laisvės radijo buvo perkelta į Laisvosios Europos radiją. Tuo būdu Baltijos valstybės buvo išimtos iš „sovietinių tautų“ kategorijos ir priskirtos prie Sovietų Sąjungos dominuojamų valstybių, kaip Lenkijos, Čekoslovakijos, Vengrijos.

Sovietams numušus Korėjos lėktuvą su 269 keleiviais, 1983 rugsėjo–spalio mėn. ABLL visoje Amerikoje organizavo prieš-sovietines demonstracijas, susilaukusias Amerikos pranešėjų ir žurnalistų dėmesio. ABLL v.pirm. Mažeika daug kartų Baltijos valstybių klausimą diskutavo visai Amerikai ir Kanadai skirtose televizijos ir radijo programose. Dar plačiau ABLL vardas nuskambėjo Amerikoje, Europoje, Azijoje, Pietų Amerikoje ir Sovietų Sąjungoje bei okupuotose Baltijos valstybėse dėl akcijos paruošti palankias sąlygas 1984 pasaulinės olimpiados metu pabėgti sovietų atletams. Lygos veikėjai buvo puolami ne tik okup. Lietuvos komunistinės spaudos, bet maskviniu Literaturnaja Gazieta, Izvestija

ir TASS radijo laidų. Kanados televizijoje Mažeika dalyvavo tiesioginėse diskusijose su oficialiu sovietų kalbėtoju iš Maskvos Vladimir Posner. Tokios lietuviškos akcijos anksčiau niekad nebuvo buvę.

Trečiojoje žmogaus teisių konferencijoje Los Angeles 1984 III 17 tarp kitų žymių dalyvių kalbėjo JAV Valstybės sekr. asist. E. Abrams. Pripažindamas tai kalbai svorį, Valstybės dpt. išleido kalbos tekstą kaip oficialų dokumentą. Kalba apie Baltijos valstybių padėtį — jo pagrindinės tezės — tarptautinių žinių agentūrų buvo paskelbtos laisvojo pasaulio spaudoje. Sovietai tą kalbą citavo kaip „įrodymą“, kad ABLL esanti Amerikos vyriausybės antisovietinės politikos įrankis. ABLL suteikė naujos gyvybės Baltijos valstybių bylai pasaulio opinijoje. Ateities planuose ABLL turi ilgalaikį projektą dėl tarptautinių nusikaltimų bei tautinių, religinių ir kitų žmogaus teisių pažeidimų bandyti pašalinti Sovietų Sąjungą iš tarptautinių olimpiadų. Tarp savo rėmėjų ABLL turi apie 1200 šeimų Amerikoje ir Kanadoje; dideliu tiražu leidžia „Baltic Bulletin“, kurio 2000 egzempliorių siunčia JAV valdžios pareigūnams, Kongreso nariams, universitetams, spaudai. J. Kij.

Amerikos Lietuvių Bibliotekos leidykla (Lithuanian Library Press) buvo įkurta 1976 Čikagoje pelno nesiekianti korporacija. Pagrindinis jos tikslas — leisti iliustruotą Amerikos lietuvių etninę enciklopediją anglų ir lietuvių kalbomis, kreipiant ypatingą dėmesį į turinį ir formą tinkamam reprezentavimui savos kultūros kitataučių tarpe. Finansinį užnugarį sudaro jos nariai, knygų prenumeratoriai, platintojai ir aukotojai. Atsakingasis ir vadovaujantis vienas yra narių rinkta direktorių taryba, kurią šiuo metu sudaro tarybos pirm. Algimantas Kezys, SJ, vald. pirm. Petras Aleksa, Nijolė Gražulienė, Vincas Lukas ir Alina Skrupskelienė. Vadovybėje aktyviai dalyvavo dar Antanas Dundzila, dr. Kęstutis Girmius, dr. Saulius Girmius, prof. Jonas Puzinas. Vadovas ir administratorius — P. Aleksa.

Pirmąjį Lietuvių etninės enciklopedijos tomą išleido Lietuvių Foto archyvas 1976 rūpinantis A. Keziui, SJ; jo redaguotas ir fotografuotas albumas Palikę tėviškės namus/A Lithuanian Cemetery, padarė pradžią dabartinei A.L.B. leidyklai. Knygos projektas dail. V. Luko. Toliau per penkerius metus suorganizavo, paruošė spaudai ir išleido šias knygas: Pennsylvanijos Anglikasių Lietuva (V. Būtėnas ir fotografas A.

Kezys, SJ), Lithuanians in Multi-Ethnic Chicago (D. Fainhauz), Lietuvių šeimos tradicijos ir M. K. Čiurlionis (St. Yla), Lithuanian Writers in the West (red. Alina Skrupskelienė), Lithuanian Bookplates (Lietuvių ekslibriai) (V. E. Vengris) ir Lietuviai Sibire (red. Juozas Prunskis). Be šių dar leidžia Br. Kviklio 6 t. veikalą Lietuvos bažnyčios. Jau išleisti Telsių, Vilkaviškio ir Kauno, Panevėžio vyskupijų aprašymai.

Amerikos Lietuvių kultūros archyvas (ALKA) žr. LE I ir XXXVI. Išlaikymo ir tvarkymo rūpesčių spaudžiamas, prel. Pr. Juras dar 1970 sudarinėjo pradinį A. globos komitetą, kuris rūpintųsi A. likimu, nes kun. V. Paulausko ir B. Mikailo talkos nebeužteko. A. k-to pirm. pakvietė prel. J. Balkūną ir talkininkais-nariais: gen. kons. An. Simutį, dr. J. M. Bachulus (Bačiulis), kun. prof. St. Ylą, A. Mažiulį, B. Mikailą ir dr. J. Cadzow, kuriam jau 1971-72 buvo leidęs Kent univ. (Ohio) sudaromam liet. skyriui išsivežti per 1000 knygų ir didelį rinkinį neįrištų Lietuvos laikraščių (1905—1940) bei žurnalų, tarp jų Aušrinės (1910—1915), dalį Šaltinio (1908-12) ir kt. komplektus, ko jau niekur kitur JAV nebebuvo. A. išlaikymo pradžia prel. Juras dar paskyrė 10.000 dol. Cadzowo įtakojamas, prel. Juras norėjo ir A. perduoti Kento univ., bet apsisprendė perleisti LKM akademijai, kurios centras buvo Romoje. 1973 IX 29 sudarytas A. direktoriatas: garbės pirm. ir ižd. prel. Juras, pirm. prel. J. Balkūnas, v. pirm. J. Cadzow, sekr. J. Vembrė, ir 9 nariai. LKMA 1973 XII 11 A. už 1 dol. baigė nupirkti ir susirūpino pastatyti priestatą, nes sen. pastatas (12 x 18 kv. m) buvo perkrautas. Susidurta su Putnamo zonio nuostatais ir kt. kliūtimis. 1974, išvykęs toliau, pasitraukė pirm. prel. J. Balkūnas; jo vieton išrinktas dr. Alf. Stankaitis iš Hartfordo. 1976 sudarytas komitetas A. statybai: pirm. dr. Ant. Matukas, lėšų telkėjas J. Kapočius, ižd. Juozas Vembrė, inž. patarėjas Vytautas Izibickas ir dar 47 nariai-talkininkai. 1977 arch. Fr. Dziki sudarė priestato planą, o architektūrinį brėžinį su liet. ženklais — arch. Sandra Kybartaitė iš Toronto. 1977 XI 16 Putnamo mst. leido statyti, bet tik vieno aukšto su tokiu pat rūsiu 18 x 24 m, iš viso 800 kv. m. bibliotekai ir archyvui pritaikinto grindų ploto. 1978 pastatyta, 1979 baigti vidaus įrengimai pagal bibliotekų ir archyvų reikalavimus (be langų, pastovios drėgmės ir žemos temperatūros). A. statybai, knygų lentynoms ir kt. vidaus įrengimams išleista

218.300 dol., kuriuos suaukojo JAV, Kanados, Europos ir kt. kraštų lietuviai. 1979 į priestatą pradėta perkelti archyvas, knygos ir laikraščiai, vadovaujant dr. J. Kriauciūnui, ir su Hartfordo, Putnamo apl. liet., vyčių ir skautų talka. 1980 iš Romos atvyko kun. Rap. Krasauskas, kuris padėjo sutvarkyti periodinę spaudą. Sen. pastate liko žymių liet. dailininkų paveiksai. Ten sutvarkytas ir liet. liaudies meno skyrius, numizmatika ir kt., taip pat įruoštas dr. J. Balio Liet. tautosakos kambarys. Archyvas įruoštas naujo priestato rūsyje, kur laikomi ir laikraščių komp-tai bei atskiri prel. Juro, kun. Ylos, Vyčių rinkinių kambariukai. Atskirose spintose yra sen. lietuvių org. archyvai, kun. M. Vaitkaus, F. Kiršos, P. Būtėno ir kt. rankraščiai, laiškų rinkiniai. Liet. knygų rinkinys sudaro per 30.000 įv. pavadinimų ir jų laidų. Ypač svarbios XIX a. Vilniuje leistos knygos, jų tarpe ir vysk. M. Valančiaus, Žemajtiu Wiskupiste 1948 ir reti spaudos draudijo laikraščiai: Auszra 1883-84, Tėvynės Sargas 1886-98, Varpas 1889-93 ir kt. bei dr. J. Kazicko nupirkti Lietuvos istorijai šaltinių leidiniai. Talkininkavo bibliotekininkės Magd. Avietėnaitė ir Laima Mockuvienė. Daug A. knygų įtraukta į Kantautų Lithuanian Bibliography, ir jos papildymus, todėl paskutiniu metu A. paslaugomis pasinaudoja ir ne lietuvių, renkančių medžiagą savo studijoms. Turi nemažą sen. Lietuvos valstybės kartografijos rinkinį. A. Mž.

Amerikos Lietuvių Taryba (Altas) žr. LE I ir XXXVI. 1982 ją sudarė centrinės orgjos: Amerikos liet. katalikų federacija, Amerikos liet. socialdemokratų s-ga, Amerikos liet. tautinė s-ga, Amerikos liet. tautinė sandara, Susivienijimas liet. JAV, Susivienijimas liet. katalikų JAV, Amerikos liet. katalikų moterų s-ga, Lietuvos vyčiai, JAV liet. studentų s-ga, Lietuvos atgimimo sąjūdis, Vilniaus krašto liet. s-ga, Amerikos liet. respublikonų federacija, JAV liet. demokratų lyga. Altui pirmininkavo inž. Eug. Bartkus 1968-70, dr. Kazys Bobelis 1970-78, nuo 1978 — dr. Kazys Šidlauskas.

Altas įsigijo savo namus Čikagoje 1977. Palaiko ryšius su JAV vyriausybės žmonėmis, senatoriais, kongresmenais, vis keldamas Lietuvos laisvės reikalus. Kasmet pasirūpina, kad būtų pravedamas Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo minėjimas JAV senate ir atstovų rūmuose. Leidžia informacijų biuletenius liet. ir anglų k. K.

Bobelis, 1978 nuvykęs į Belgrado konferenciją, padarė įtakos, kad JAV delegacija iškėlė Lietuvos reikalą. 1980 Alto delegacija (K. Šidlauskas, dr. K. Genys, kun. dr. J. Prunskis) Madrido konf-jė ragino įv. valstybių delegacijas, kad būtų keliama Lietuvos reikalai. Altas 1978 ir 1982 kitataučių periodikoje pravedė straipsnių apie Lietuvą konkursus su premijomis, o 1979 radijo informacijų konkursą. 1969 suruošė Lietuvos genocido parodą su kilnojama ekspozicija bei su specialiu iliustruotu leidiniu. 1972 JAV prez. Nixonui vykstant į Maskvą, įteikė jam petiją su 75.000 parašų, iškeldamas spaudą Lietuvoje ir pabrėždamas Lietuvos teisę į laisvę. 1975 Alto delegacija (Bobelis, Šidlauskas ir T. Blinstrubas) buvo priimti JAV prez. Fordo. Alto atstovai dalyvauja etninėse konferencijose Vašingtone (Baltųjų Rūmų ir kt.). Kelis kartus liudijo Europos saugumo ir bendradarbiavimo komisijose Vašingtone. Kreipėsi į Valstybės departamentą, kad būtų daromos pastangos, kad okupantas nesiųstų Lietuvos vyrų į Afganistaną, kad nebūtų remiamasi sovietų falsifikuojamais dokumentais, teismuose ieškant karo nusikaltėlių.

Altas iki 1982 X 1 suteikė Vlikui 348.616 dol. Padėjo išrūpinti Pavergtųjų tautų savaičių paskelbimą, kurių pirmąją paskelbė JAV prez. Eisenhoweris. Išleido L. Šimučio veikalą Amerikos Lietuvių Taryba 1971, J. Prunskio Lithuania (4 laidas) ir jo Lithuania's Jews and the Holocaust. Vasario 16 minėjimams paruošia programas liet. ir anglų k. radijo valandoms. 1982 paruošė Sibiro tremtinių skaidres. Palaiko ryšius su vadovaujančiais kt. pavergtų tautų veikėjais. 1982 Čikagoje suruošė pasitarimą su etninių grupių periodikos redaktoriais. Atstovauja lietuviams Jungtiniame JAV pabaltiečių komitete Vašingtone.

J. Pr.

Amerikos Lietuvių tautinė sąjunga žr. LE XXXVI. Po 1967 buvo seimai: New Yorke 1969, Philadelphiaje '71 ir '77, Detroite '73 ir '81, Clevelande '75 ir '84, Čikagoje '79. S-gai pirmininkavo: T. Blinstrubas 1967, '69 ir '71; Em. Čekienė '73 ir '75; A. Mažeika '77; ir '79; V. Mažeika '81 ir '83; L. Kriaučiūnas '84. Kartu su korp. Neo Lithuania s-ga nuo 1970 pradėjo leisti Naująją Viltį (žr. šiame tome). 1979 išl. J. Puzino ir J. Pr. Palukaičio redaguotą knygą Tautinės minties keliu (liet. tautininkijos istorijos bruožai). 1981 išl. filmą Prez. A. Smetona. S-gos skyriai veikia visuose didesniuose liet. telkiniuose; 1981 įk. nauji Floridoje: Daytona

Beach ir St. Petersburgė. S-ga visada rėmė Dirvą (žr. šiame tome), 1975 sudegus laikraščio patalpoms, rūpinosi lėšomis joms atstatyti. S-ga aktyviai reiškiasi liet. vsm. gyvenime, organizuoja renginius. 1982 rėmė Lietuvos pasiuntinybės rūmų Vašingtone remontą. Dalyvauja Lietuvos laisvinimo pastangose, skirdama savo atstovus į Altą ir į Vliką.

T. Bln.

Amšiejus Jonas (apie 1911 Žemių k., Merkinės vls., Alytaus aps. — 1945 IV 25) ūkininkas, partizanų kovotojas. Sovietų nužudytas.

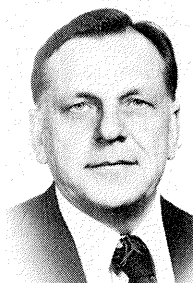
L. Kr.

Anapolis, lietuvių sodyba Mississaugoje prie Toronto, Kanadoje, įkurta 1972 kun. Petro Ažubalio, šv. Jono liet. par. klebono. Sklype, kuris apima 5,6 akrus, stovi pagrindinis namas ir sargo namelis. Pastatė yra salė (700 sėdimų vietų), Tėviškos Žiburio savaitraščio redakcija su spaustuve ir Prisikėlimo banko skyrius. Sodybai, be to, priklauso šv. Jono lietuvių kapinės Toronte. Anapolis juridškai priklauso pelno nesiekiančiai Anapilio Sodybos bendrovei (Lithuanian Foundation Anapolis), 1973 įregistruotai Ontario provincijoje. Bendrovei nuo pat jos įsisteigimo vadovauja Antanas Rinkūnas.

Ancevičius Pranas, teisininkas, žr. LE XXXVI. Gyvendamas Vilniuje lenkų okupacijos laikais, bendradarbiavo lenkų savitiraštyje Polityka, kuriame išsp. du str. Stasio Raštikio Lietuva (Litwa Stanisława Rasztikisa, 1939, nr. 12) ir Keli žodžiai apie lietuvių lenkų santykius (Kilka słów o stosunkach litewsko-polskich, 1939, nr. 28). Pasirašė spv. Franciszek Żmudzki.

Anders Władysław, lenkų generolas, žr. LE I ir XXXVI, mirė 1970 V 12 Londone.

Anderson Edgar (g. 1920 VI 17), latvių istorikas. 1939-44 studijavo Rygos un-te. Vokietijoje studijas tęsė 1945-49 Würzburgo

E. Anderson

ir 1948 Leideno, o JAV 1950-53 Pennsylvanijos ir 1954-56 Čikagos universitetuose. Daktaro laipsnį įgijo Čikagos un-te 1956. Nuo 1957 istoriją dėsto San Jose valstyb. Kalifornijos un-te. Kaip profesorius svečias skaitė paskaitas daugelyje Amerikos ir kitų kraštų universitetų ir dalyvavo konferencijose, būdamas mokslinių d-ųjų ir institutų nariu. Yra išspausdinęs 15 knygų ir apie 70 straipsnių žurnaluose. Yra latvių žurnalo Treji Varti

vienas iš redaktorių. Stockholme 1983 išspausdinta pirmoji dalis jo parašytos Latvijos istorijos, kuri apima 1920-40 laikotarpį. Jis buvo vienas iš Baltistikos studijų d-jos steigėjų ir pirmininkas 1971-72 ir 1973-74, taip pat pirmosios tarptautinės baltistikos konferencijos organizatorius. Yra bendradarbis *Encyclopaedia Lituanica* ir *Lituanus* žurnalo.

Alg. G.

Andrašius Ignas (g. 1905 III 10 Viendžindžių km., Joniškėlio vals., Biržų ap.), agronomas. 1932 baigęs Žemės Ūkio Akademiją Dotnuvoje, nuo 1935 ėjo Raseinių aps. agronomo pareigas; buvo Lietūkio ir Lino b-vių tarybos nariu. Atvykęs į JAV po II pas. karo, suorganizavo linkuvių dr-ją ir jos vardu išleisdino monografiją *Linkuva 1978*. Čikagoje per Liet. Agronomų s-gą sutelkė lėšų ir išleido dar šias knygas: Vytauto Alanto romaną *Liepkalnio sodyba 1977*, Elenos Juciūtės romaną *Ąžuolynėlis 1981* ir Broniaus Povilaičio *Žemės Ūkio Akademijos istoriją 1979*. Žemės ūkio, kooperacijos ir visuomeniniais klausimais rašė spaudai Lietuvoje ir JAV (*Draugas, Dirva, Naujoji Viltis*).

Andres Stefan, vok. rašytojas, žr. LE XXXVI, mirė 1970 VI 29 Romoje. Dar išsp. *Der Mann im Fisch 1963*, *Der Taubenturm 1966*, *Agyptisches Tagebuch 1967*, *Noa und seine Kinder 1968* ir *Die Dumme 1969*.

Andrič Ivo, serbų rašytojas, žr. LE XXVII, mirė 1974.

Andriekus Kazys (m. 1947 X Benaikių k., Lenkimų-Darbenų vls., Kretingos aps.), spv. Zenonas Rusteika, partizanų kovotojas Kardo rinktinėje, Stribų nukautas. *L. Krl.*

Andriekus Kazimieras Leonardas, žr. LE XXXVI, lietuvių pranciškonų provincio las 1964—1970, Lietuvių Rašytojų d-jos pirmininkas 1969—1979, Kennebunkporto pranciškonų vienuolyno vyresnysis 1973—1976, Brooklyno pranciškonų vienuolyno vyresnysis 1970—1973 ir 1979—1982. Administruodamas pranciškonų vasarvietę Kennebunkporte 1973—1979, svečiams rengė dailės parodas, paskaitas, koncertus, literatūros vakarus. Išleido eilėraščių rinkinius: *Po Dievo antspaudais 1969*, *Už vasaros vartų 1976*, *Eternal Dream Jono Zdanio atrinkti ir į anglų kalbą išversti eilėraščiai, 1980*. Aidų literatūros, apžvalgų ir techninis red. nuo 1975 rudens iki 1980 vasaros. Nuo 1980 vasaros Aidų vyr. redaktorius.

Andrioniškis mstl., žr. LE XXXVI, apl. ir kolchozo centras, Anykščių rajone. Nuo 1960 aštuonmetė m-la su internatu. A. gimė

bžn. mecenatas inž. doc. Pranas Markūnas, dail. Domicelė Tarabildaitė-Tarabildienė; Kiaušagalio k. g. mkt. Jonas Valiukonis.

Andriulionis Antanas (apie 1914 Avižienių k., Seirijų vls., Alytaus aps. — 1945 IV 7) ūkininkas, partizanų kovotojas. Sovietų nužudytas. *L. Krl.*

Andriulionis Bronius (apie 1914 Demeniškių k., Seirijų vls., Alytaus aps. — 1945 II) kalvis, partizanų kovotojas. Sovietų nužudytas. *L. Krl.*

Andriulionis Karolis (apie 1921 Avižienių k., Seirijų vls., Alytaus aps. — 1945.III.31) ūkininkas, partizanų kovotojas. Sovietų nužudytas. *L. Krl.*

Andriulionis Pranas (apie 1918 Demeniškių k., Seirijų vls., Alytaus aps. — 1945 VII) ūkininkas, partizanų kovotojas. Sovietų nužudytas. *L. Krl.*

Andriūnas (iki 1939 Andriuskevičius) Feliksas (g. 1912 V 24 Šeduvoje, Panevėžio aps.) ekonomistas, elektronikas. 1939 baigė VDU dipl. ekonomistu. Vokietijoje 1945-47 baigė radio technikos inst. Ravensburge. 1935-39 buvo statistikos vedėju Žemės banke Kaune, 1939-41 mokesčių inspektorium, 1941-44 Vilniuje maitinimo įst. vyr. patarėju. Emigravęs į JAV, 1954-68 dirbo Gen. Atronics b-vėje Philadelphiaje (katodo spindulių vamzdžiai radarui) ir gilino elektronikos studijas. 1968-77 dirbo Sperry Rand Univac kompiuterių b-vės matavimų ir standartų laboratorijoje. Jaunystėje veikė sporto klubuose Kaune ir Vilniuje, buvo ekonomistų d-jos Kaune narys. Nuo 1973 Balfio taryboje, JAV LB krašto v-bos v. pirm. 1976-79 ir Visuomeninių reikalų tarybos finansų tvarkytojas. Paruošė dail. Ad. Staneikos monografiją spaudai. *B. J. K.*

Andrius Juozas, kartografas, žr. LE I ir XXXVI, nubraižė daug žemėlapių istorinėms, etnografinėms bei religinėms knygoms. Didesni žemėlapiai: Lietuvos etnografinių sienų, nustatytų Lietuvos Tyrimo instituto, išl. 1968; Lietuvos spalvotas žemėlapis, didelio formato, skiriamas mokykloms, išl. LB Švietimo tarybos, 1973; žemėlapis Lithuania, mažesnio formato, išleistas LE leidyklos *Encyclopedia Lituanica* IV tomo priedu, 1978; Lietuvos žemėlapis didutinio didumo su etnografinių Lietuvos sričių sienomis, išl. Lietuvių Kultūros fondo, 1979.

Andriusis Juozas Petras (g. 1902 X 29 Gižuose, Mariampolės aps.) fizikas, aviatorius. Baigė VDU Gamtos-Matematikos fak. dipl. fiziku, Lietuvos karo ir Karo aviacijos mokyklas karininku. Savanoris-kūrėjas nuo

1919 I 6. 1928—1934 pirmojo rango lakūnas, kapitonas, 1934—1940 skraidymo instruktorius Kaune. Apdovanotas savanorio-kūrėjo ir Plieno sparnų medaliais. 1940—1944 VU Geofizikos kat. asist. Su doc. Kaziu Baršausku 1939 matavo kosminius spindulius 700—5500 m aukštyje iš Lituanica II lėktuvo, kuriuo F. Vaitkus buvo perskridęs Atlantą. Parašė dipl. darbą apie kosminių spindulių savybes. 1945—1949 Hamburgo Fizikos in-to doktorantas ir Pabaltijo u-to instruktorius. 1954—1970 JAV Kongreso bibliotekos Vašingtone aero-technologijos tyrimų specialistas.

Andriušis, Pulgis, rašytojas, žr. LE XXXVI, mirė 1970 XII 19 Adelaidėje, Australijoje.

Andriuškevičius Alfonsas (g. 1940 XI 18 Vilkaviškyje) menotyrininkas. 1965 baigė Vilniaus univ. Istorijos ir filologijos fak. 1973 gavo ist. mokslų kand. laipsnį už disertaciją *Lietuvių valstiečių baldai XIX a. — XX a. pirm. pusėje*. Dirba Lietuvos Mokslų akad. Filosofijos, sociologijos ir teisės inst. Lietuvos filios. ist. skyriuje vyr. moksl. bendradarbiu. Kraštotyros d-jos narys, 1969—1971 buvo kraštot. Romuvos klubo pirm. Apie liet. baldus paskelbė tris studijas M. A. Darbų ser. A 1973, 1974 ir 1976 tomuose. Daugiau etnografinių str. apie baldus išsp. kraštotyros knygoje *Eržvilkas 1970, Merkinė 1970, Dubingiai 1971, Kernavė 1972 ir kt.* Paskelbė studijas apie J. Lindės-Dobilo, Stasio Šalkauskio ir Jono Griniaus estetiškes pažiūras M. A. Darbų ser. A 1977, 1982 ir 1983 tomuose. Yra parašęs apie Jono Biliūno estetiškes pažiūras. Monografija apie liet. estetiką 1918—1940 numatyta baigti 1986. Paskelbė daug str. dailės kritikos ir estetikos temomis Kultūros baruose, Nemune, Pergalėje, Liter. ir mene ir dailės parodų kataloguose. Daug dėmesio skiria jauniausiems liet. dailininkams ir skulptoriams. J. Gbt.

Andriuškevičius Juozas (m. 1946 XII 10 Taukotiškių k., Alytaus vls. ir aps.) spv. Žilvilis, partizanų kovotojas. Žuvo kautynėse su sovietais. L. Krl.

Andropov Juri (1914 VI 15 Nagutskojėje, Stavropolio krašte — 1984 II 9 Maskvoje) Sovietų S-gos politikas. Komunistų partijon įstojo 1939. 1940-51 įvairias kom. pareigūno pareigas ėjo Karelijoje, kurios dalis buvo atplėšta nuo Suomijos. Vykė to krašto sovietinimą ir rusinimą. 1951-53 dirbo centro komitete Maskvoje. 1953-57 buvo pasiuntiniu Vengrijoje, prisidėjo prie

vengrų sukilimo žiauraus malšinimo. 1957-67 vėl dirbo centro komitete Maskvoje. 1967-1982 buvo saugumo (KGB) viršininkas. Brežnevui mirus 1982 XI 11, buvo išrinktas į visas aukščiausias Sovietų S-gos valdžios viršūnes. Valdęs tik 15 mėnesių, buvo griebėsis viduje stiprinti drausmę. Iš 150 regioninių vadų pašaltinti 34, vyriausybėje iš 84 asmenų pakeisti 19, kompartijoje pašalinta 19 apygardinių vadų. Plačiausi valymai įvykdyti vidaus reikalų ministerijoje, du aukšti pareigūnai sušaudyti.

Andrulis Domas, muzikas, žr. LE XXXVI, mirė 1973 X 1 Lietuvoje.

Andrulis Jonas (g. 1923 III 25 Leonavo km., Nemakščių vals., Raseinių aps.), mokytojas, visuomenės veikėjas. 1944 baigė Raseinių gim-ją ir tais pačiais metais pasitraukė į Vokietiją. Flensburge 1945-46 lankė mokytojų kursus. Baltų un-te Pinneberge 1946-50 studijavo lietuvių k., istoriją ir pedagogiką. Atvykęs į Kanadą, 1953-56 Toronto un-te baigė vakarinius įstaigų administracijos kursus. Tarnauja Ontario Hydro įstaigoje. 1958-62 mokytojavo Toronto lituanistinėje mokykloje, 1963-78 buvo mlos ved. Tuo metu ši lituan. m-la buvo didžiausia išeivijoje. 1965-77 buvo Kanados LB švietimo komisijos v. pirm. Nuo 1958 tebėra Kanados Liet. Kat. Kultūros d-jos valdyboje; 1960-64 buvo pirm. Ši dr-ja rūpinasi Tėviškės Žiburių leidimu. Pirmininkauja Lietuvos Kankinių (Anapilio) parapijos tarybai. Yra narys steigėjas ir išdininkas Anapilio Sodybos b-vės.

Andrulis Vincas, komunistų laikraštininkas, žr. LE XXXVI, mirė 1972 XII 10 Čikagoje.

Andruška (ne Andriuška) Benediktas, kunigas, jėzuitas, žr. LE I, II (544 p.) ir LE 36, mirė Sibire 1951 II 4, ne 1953.

Anglickis Stasys, žr. LE I ir LE XXXVI. Išleisti nauji eilėraščių rinkiniai: *Karklai žydi* 1969, *Žemė ir želmenys* rinktinė, 1972, *Suvirpa žemės pilnatis* 1975, *Proskynų atžalos* 1978, *Nenusileisk, gražioji saule* 1980, *Ant mėlyno kranto* 1983. Vėlyvesniuose rinkiniuose S. A. atsisako anksčiau būdingo filosofavimo ir pereina į klasikinei poetikai artimą paprastumą, daugiau paisydamas aiškumo ir melodingumo. Tematikoje vyrauja gamtos, žemės ir žmogiškos būties motyvai.

Anglijos lietuviai žr. Didžiosios Britanijos lietuviai.

Angoff Charles, amerikiečių rašytojas, žr. LE XXXVI, mirė 1979 V 4 New Yorke.

Aničas Jonas, sovietinis istorikas, žr. LE XXXVI, g. 1928 III 3 Kalno k., Pumpėnų vls., Panevėžio aps. Nuo 1972 MA visuom. mokslų inform. sektoriaus vedėjas. 1976 buvo paskirtas komunistų partijos centro k-to mokslo ir mokymo įstaigų sk. vedėju. 1979 perkeltas į Pedagoginį institutą rektorium. 1975—79 išsp. tris knygeles apie „antiliaudinę“ katalikų ir emigrantų veiklą (dvi jų anglų k.). Be to, Socialistinė valstybė ir religiniai kultai, 1979.

Anykščiai mst. š.r. Lietuvoje (žr. LE I), 1946 tapo aps. centru, 1950 — rajono centru. Miesto teises gavo dar 1938. Karo metu A. centras buvo sugriautas; iki 1962 daugiausia atstatytas. 1974 buvo 8800 gyv. Miestas plečiamas iš slėnio į kalvas. Kur buvo Užupiečių, Lagedžių kaimai, dabar naujos gatvės. Pietryčiuose ant kalvų išaugo daugiaaukščių namų „Ramybės“ kvartalai. Yra trys stambios pramoninės įmonės. Anykščių vynas, išaugęs iš neprikl. laikų Karazijos vyninės, kasmet perdirba apie 30.000 tonų vaisių ir uogų. 1937 gavo du aukso medalius Paryžiaus tarptautinėje parodoje. Spartuko fabr. gamina veltnius. Statybinių medžiagų kombinato Kvarco cechasis sodrina kvarcinį smėlį iš netoliese esančio karjero ir siunčia jį stiklo fabrikams kitur. Vietoje gamina dirbtinį marmurą. Rubikių ir Vikonių plytinės naudoja vietinį molį. 1949 pastatyta ligoninė. Pietiniame pakraštyje, palei garųjų šilėlių, yra poilsio namų Šilėlis 2-3aukštų namų grupė. Patikslinamos bžn. statybų datos. Pirmoji bžn. įk. prieš 1501 (pagal J. Ochmański). Pagal Algimantą Miškinį,

1566 ar 1567 sudegė, atstatyta, 1656 (ar 1674?) sunaikinta kare ir atstatyta, 1757—1768 pastatyta kryžminio plano mūrinė vieton sudegusios ar sugriautos medinės. Viename 1803 dokumente paminėta aštuonkampė medinė varpinė; 1829 pradėta statyti mūrinė klasicistinio stiliaus varpinė, nugriauta prieš I pasaulinį karą. 1899—1909 pastatyta dabartinė neogotikinė bžn. vieton nugriautos senosios. 1915 kare sugriauti bokštai buvo atstatyti prieš 1928 pagal inž. Pr. Markūno projektą. Vysk. K. Paltaroko 1947 surinktais duomenimis (rankraštis), bžn. yra 36 x 64 m ploto, bokštai 79 m, tad ji yra didesnė ir aukštesnė už Panevėžio katedrą.

Šventosios dešinėje pakrantėje, kur seniau būta Užupiečių kaimo, tebestovi rašytojo A. Vienuolio Žukausko medinis namas. Dabar čia jo memorialinis muziejus. Toje sodyboje yra ir vyskupo A. Baranausko medinė klėtelė, apgaubta betono ir stiklo antstatu. Tą klėtelę globojo Vienuolis nuo 1922 ir krovė jį surinktus poeto vyskupo daiktus ir raštus. Abu muziejus tvarko Teresė Mikeliūnaitė. Čia pat sodelyje, prie didelio klevo, palaidotas A. Vienuolis. Antkapiniame akmenyje iškalta: „A. Vienuolis 1887—1957“. Skulptorius P. Aleksandravičius ir archit. V. Gabriūnas yra suprojektavę didesnį paminklą, numatytą pastatyti kairiajame Šventosios krante, priešais rašytojo sodybą ir kapą. Vienuolio gimtasis Užuožerių kaimelis, apie 6 km į p.v., jau nugriautas (plg. LE XXXIV 22). Jo vietoje yra sodininkystės ūkio mūrinių namų grupė ir 200 ha

Anykščių miesto centras. Z. Kazėno nuotr.

sodai. Kur kitados stovėjo Žukauskų pirkia, pastatytas drožėjo J. Grabausko ir kalvio P. Raudžio padirbtas ąžuolinis stogastulpis su Vienuolio kūrinių herojų figūromis ir raštų citata.

Apie 6 km į š. nuo A. yra Niūronių k. — rašytojo Jono Biliūno gimtinė (plg. LE II 512). Jo gimtasis namas rekonstruotas su memorialiniu kambariu viename gale. Kieme pastatytos trys ąžuolinės skulptūros, kuriose atpažįstamas Biliūnas ir jo raštų veikėjai. Sukūrė meistras S. Karanauskas, L. Tarabilda ir A. Domarkienė. Biliūno palikai 1953 buvo atvežti iš Lenkijos, Zakopanės kapinių, ir palaidoti ant Liudiškių piliakalnio pietiniame A. pakrastyje. 1958 ant kapo pastatytas 14 m aukščio granitinis paminklas, simbolizuojas rašytojo sukurta Laimės žiburį. Paminklo autoriai: arch. V. Gabriūnas ir skulptorius B. Vyšniauskas. 1978 Niūronyse atidarytas Arklio muziejus, skirtas praeitin nueinančiai arklio gadynei atminti. Muziejus įrengtas buv. pradinės mlos ir daržinės pastatuose pagal arch. V. Gabriūno nurodymus. Eksponuoti vežimai, rogės, arklių traukiami padargai, tautosaka arklio tema. Valsčiaus ribose darbavosi dievdirbys P. Blažys.

A. centras 1969 pripažintas vietinės reikšmės urbanistikos paminklu. Tais metais vyriausybė patvirtino A. Miškinio ir A. Pilypaičio sudarytą Lietuvos mst. ir mstl. sąrašą, kuris apima 61 vietovę. Nutarta saugoti senąjį A. gatvių tinklą ir vysk. Baranausko aikštės planą, susidariusį XVI—XVIII a. Saugotinas plotas apima ir aikštelę prie bžn., o taip pat vienintelį klasicistinės architektūros (XIX a. pradžios) pastatą: dvarelį už Anykštos gatvės, kur dabar įrengta biblioteka. 1983 vasarą 415 žmonių pasirašė protestą valdžiai dėl kunigų A. Svarinsko ir S. Tamkevičiaus persekiojimo. Kaip kitur, taip ir A. apylinkėse, saugumiečiai persekiojo kraštotyrininkus. 1976 XI 27 susirinko apie 80 kraštotyrininkų iš kt. miestų užbaigti ciklą Liaudies dainų vėrmės. Milicija sutrukdė jiems nakvoti miesto vid. m-loje ir Burbiškių m-loje. Grupės dalis slapčia pernakvojo šaltoje daržinėje.

A. artimose apylinkėse yra gimę: autorius Petras Akiras-Biržys, mok. Ona Brazauskaitė-Mašiutienė, Gustavas Brazauskas, istorikas Juozas Jurginis, poetas kun. Klemensas Kairys, agr. Elena Karosaitė-Gimbutienė, broliai Karosai: vysk. Antanas ir inž. Klemensas, prekybi-

ninkas Jonas Karvelis, miškin. Jonas Kuprionis, gyd. Juozas Meškauskas, prof. Vanda Tumėnienė.

A. Baliulis ir A. Miškinis, Anykščiai (Liet. TSR urbanistikos paminklai, III, 1979); V. Račkaitis, Anykščiai, 1980. J. Gbt.

Anysas Jurgis Arvydas, chemikas, žr. LE XXXVI, nuo 1977 chemijos kat. ved. De Paul universitete Čikagoje. Specializuojasi kvanto mechanikos ir aplinkos apsaugos srityse. Ilgametis Mažosios Lietuvos Bičių lių d-jos pirmininkas.

Anysas Martynas, teisininkas, žr. LE I ir XXXVI, mirė 1974 I 29 Toronte, Kanadoje. Po mirties išleisti du jo veikalai: atsiminimai Kova dėl Klaipėdos (1927—1939) 1978, red. G. Anysaitė-Slavėnienė, ir drauge su žmona Valerija parašytas veikalas Žymios lietuvių moterys padavimuose ir istorijoje 1970.

Anysienė-Bielskytė Valerija (g. 1895 Ekaterinoslave, Rusijoje), pedagogė, vis. veikėja, duktė inž. Vaclovo Bielskio (žr. LE II). Gimnaziją pradėjo Šiauliuose, baigė Petrapilyje. Ten pat Bestužovo aukštųjų mokyklų kursuose mokėsi vaidybos. Grįžusi į Lietuvą, vaidino Glinskio trupėje 1919-20 ir Kauno valst. teatre 1921. Pasitraukusi iš teatro, kurį laiką gydėsi Vokietijoje. Mokytojavo Medemrodės dv. pradžios m-loje. 1925 Berlyne baigė vaikų darželio mokytojos kursus ir toliau studijavo pedagogiką Berlyno univ. Vėliau gyveno Klaipėdoje ir Kaune, dirbo Motinos ir Vaiko d-joje. II pas. karo metu pasitraukė su šeima į Vokietiją. Nuo 1949 gyvena Toronte, Kanadoje; veikia Mažosios Lietuvos moterų d-joje ir liet. evangelikų liuteronų parapijoje, rašo spaudai: Drauge su vyru dr. M. Anysu parašė ir išleido istorinį veikalą Žymios lietuvių moterys padavimuose ir istorijoje 1970.

Anonienė-Pajaujytė Danutė (g. 1925 IV 30 Marijampolėje), chemikė. Studijavo VDU Kaune 1942-44, Technische Hochschule Hanoveryje 1945-46 ir Fordhamo unte New Yorke, įsigydama magistro laipsnį 1950. Keletą metų dirbo kvepalų gamyboje. 1956 buvo išsiųsta į Šveicariją studijuoti naujų aromatinių chemikalų pritaikymą. Nuo 1962 yra chemijos-parfumerijos konsultantė. Paskaitas skaitė tarptautiniuose kongresuose San Francisco 1974, Kyoto, Japonijoje 1977, ir Yorke, Anglijoje 1981. American Society of Perfumers suteikė premiją už konkursinį straipsnį Application of Essential Oils to Fragrances 1974. Yra parašiusi daugiau kaip 30 straipsnių amerikiečių, britų ir japonų žurnalams.

Ansermet Ernest, šveicarų kompozitorius, žr. LE I, mirė 1969.

Antalieptė mstl., žr. LE I ir XXXVI, Zarasų rajone. 1974 buvo 700 gyv. (1970 — 636). 1937 profesoriai S. Kolupaila ir K. Pakštas įsteigė vandens matavimo stotį ant Šventosios upės ir numatė vietą hidroelektrinei stočiai. 1954 pradėti statybos darbai. Šventoji buvo patvenkta trimis užtvankomis aukščiau A. ir sudarytas didelis tvenkinys — ežeras, vad. A. jūra. Įjungti 27 ežerai ar ežerėliai, jų tarpe Dusetas, Jūzintas, Uolis, Žiegis ir kt. Upės vanduo, pakeltas 9 m, užliejo 19 kv. km. plotą. Tvenkinyje telpa apie 77 mil. kūb. m. vandens. Iškeldinta per 90 ūkininkų sodybų. Nuo 1959 naujoji elektrinė 2620 kW galios aprūpino Zarasus, Uteną ir jų apl. Buv. A. vls. kaimuose gimė aktorė Emilija Grinkevičūtė-Pakalnienė, teisin. Mečys Mackevičius.

Br. Kuiklys, Mūsų Lietuva, I, 1964, su žemėlapiu.

Antanaitis Algirdas Titus, žr. LE I ir XXXVI, nuo 1962 Margučio žurnale pradėjo rašyti įsivijios literatūrinių veikalo metines apžvalgas. Tam žurnalui sustojus eiti, nuo 1965 tęsė Metmenyse o nuo 1974 perkėlė į Akiračius, kur nuo pat žurnalo įsikūrimo teberašo skiltį Atvirai kalbant, skirtą kultūriniam klausimams. Bendradarbiauja Aiduose, Drauge, Pradalėje ir k. Nuo 1968 vadovauja Čikagos lietuvių sceninio humoro ir satyros grupei Antras kaimas, parūpindamas tekstinę medžiagą ir surežisuodamas kasmet naują programą. Nuo 1977 pabaigos kas mėnesį paruošia literatūrines valandėles Sophie Barcus liet. radijo programai. Yra Lietuvių Rašytojų draugijos, Lituanistikos Instituto ir Association for the Advancement of Baltic Studies narys.

Antanaitis Saliamonas, matematikos ir fizikos mokytojas, žr. LE XXXVI, žuvo 1973 eismo nelaimėje Vokietijoje.

Antanaitis Vaidotas (g. 1928 VIII 27 Antanavoje, Panevėžio apskr.), miškininkas. Studijavo VU ir Leningrado miškų technikos akademijoje; baigė 1952. Kijevo žemės ūkio akademijoje 1970 įgijo daktaro laipsnį. 1952-54 dirbo Maskvos miškotvarkos tresto ekspedicijoje, taksavo Krasnojarsko miškus Sibire. 1954—1958 dirbo Lietuvos miškų ūkio mokslinio tyrimo institute. 1958—1960 buvo miškotvarkos įmonės Miškoprojektas vyriausias inžinierius. Nuo 1960 dėsto Lietuvos žemės ūkio akademijoje; 1962 docentas, 1972 — profesorius; 1974 perėmė vadovauti miškotvarkos katedrai. Sudarė medienos prieauglio klasifikaciją, kuri pa-

sauliniam miškininkų kongrese Norvegijoje (Oslo, 1976) priimta pagrindu tarptautinėms rekomendacijoms paruošti. Sudarė Lietuvos miškų prieauglio lenteles. Jo vadovaujamos mokslinės grupės pastangomis atlikta pirmoji Lietuvos miškų inventorizacija matematinio statistiniu metodu (1969); atliktas Lietuvos miškų ekonominis įvertinimas (1974). Vienas ir su bendraautorais išleido 12 knygų ir parašė apie 150 straipsnių. *J. Kpr.*

Antanas darbininkų gyvenvietė, žr. LE XXXVI (Antanava), Bagotosios apl. Kapsuko rajone. 1974 buvo 248 gyv. (1970 — 195). XVIII a. buvo dvaras, seniūnija, kuriai priklausė ir Pilviškiai. 1863 sausio mėn. A. buvo sušauktas visos Augustavo vaivadijos sukilėlių vadų suvažiavimas. 1945 uždaryta buv. dvaro koplyčia, įdomus šešiakampio plano medinis pastatas, su 5 m ilgio kraštine 1947 pabaigoje liet. partizanai, vadovaujami Šturmo, užpuolė valstybinę spirito varyklą, paliejo statines, atėmė automašinas ir užpuolė sovchozą. A. apylinkės Kazliškių k. gimė VDU teisės prof. Vladas Mačys.

Br. Kuiklys, Lietuvos bažnyčios, II, 1982.

Antanavičius Juozas (g. 1940 VII 25 Tveruose, Telsių aps.), muzikologas. 1963 baigė Lietuvos konserv. Vilniuje, 1965 — aspirantūrą Leningrado konservatorijoje. Už disertaciją Lietuvių instrumentinės muzikos polifonija Leningrado konserv. suteikė meno mokslų kandidato laipsnį (1970). 1973-74 stažavo Vienos univ. ir aukštojoje muzikos mokykloje. Nuo 1969 dėsto Lietuvos konservatorijoje; 1974 pakeltas į docentus. Yra paskelbęs straipsnių iš Vilniaus muzikinio gyvenimo ir muzikų kūrybos. Surinko ir parengė spaudai apie 500 liaudies melodijų.

Antanavičius Valentinas (g. 1936 V 2 Kušlikų k., Slavikų vls., Šakių aps.) dailininkas. 1962 baigė Dailės inst. Vilniuje. Yra sukūręs paveikslų tapybos, koliažo ir ansambliužo technikomis. Jo siužetai fantastiški, tikrovės pavidalai deformuoti, spalvų sąsambiai intensyvūs. Paveigdamas išorinę realizmo sampratą, susirado individualų braižą socialinio realizmo tematikai, kuri betgi yra atšiauri, vaizduojanti žiauraus gyvenimo deformuotą tikrovę. 1976 turėjo individualinę parodą Panevėžio Dramos teatre.

A. Andriuskevičius, V. Antanavičiaus tapyba (Pergalė, 1976, Nr. 8).

Antano gimnazija, Šv., žr. LE XXXVI, nustojo veikusi po 13 metų (1969).

Antanovičius Antanas, kalbininkas, slavistas, žr. LE XXXVI, mirė 1981 Vilniuje.

Antašava mstl., žr. LE I ir XXXVI, apl. ir kolchozo centras, Kupiškio rajone. 1974 buvo 246 gyv. (1970 — 197). Vėliau A. paaugo, sujungus tris ūkius į vieną: A., Uoginių ir Nemuno. Dabartinė dvibokštė med. bžn. statyta 1862, 20 x 10 m ploto, 14 m aukščio. Prie bžn. yra sena mūrinė varpinė. A. bžn. varpininkas Juozapas Tilindis, miręs apie 1888, buvo žymus kryžių viršūnių kalvis. A. gimė dail. Veronika Šleivytė.

Antazavė k., žr. LE I ir XXXVI, apl. centras, Zarasų rajone. Iki 1950 buvo vls. centras. 1974 buvo 529 gyv. (1970 — 317). Vieton žuvusiųjų kovotojų 1944 ir vėliau ir ištremtųjų į Sibirą, A. apl. apgyvendinta rusų kolonistų. Nuo 1954 yra vid. m-la su internatu. Tebeveikianti par. medinė bžn. yra laikoma architektūriniu paminklu. A. vls. Juozapavos vsd. gimė med. dr. Kazimieras Valteris.

Antinis Robertas, skulptorius, žr. LE I ir XXXVI, mirė 1981 XI 20 Kaune. Palaidotas Petrašiūnų kapinėse. Dar buvo sukūręs išskirtinių skulptūrų: Dūdorius 1963, Kanklininkas 1965 ir 1968, Skausmas 1967, Šeima 1978. A. kūrybai yra būdingas originalus liaudies meno interpretavimas, detalių vengimas, kompozicijų dinamiškumas. Yra dirbęs ir drauge su savo sūnum Robertu. 1969 gavo respublikinę premiją.

St. Budrys, Robertas Antinis, 1968.

Antoniewicz Jerzy, lenkų archeologas, žr. LE XXXVI, mirė 1970 VI 27.

Antoniewicz Włodimierz, lenkų archeologas, žr. LE XXXVI, mirė 1973 V 20.

Antras kaimas (žr. LE XXXVI). Nuo 1968 vadovu pakviestas Algirdas Titus Antanaitis, kuris iki šiol rūpinasi vadina-mąja tekstone medžiaga ir režisūra. Kasmetinės naujos programos po keletą kartų rodomos Čikagoje, po to dažnai gastroliuojant visuose didesniuose liet. telkiniuose JAV ir Kanadoje. Iki 1982 grupėje po metus ar ilgiau vaidino: Elvyra Kavaliūnaitė, Marytė Mažeikaitė, Lidija Koklytė, Jūratė Jakštytė, Eglė Juodvalkytė, Irena Rušenaitė, Vida Gilvydienė, Nijolė Sparkytė, Vaigalė Kavaliūnaitė, Dana Nolte-Mikūžienė, Vytas Marčiukaitis, Virgis Smilgis, Romas Kinka, Juozas Aleksiusas, Eugenijus Būtenas, Jurgis Riškus, Juozas Kapatinskas, Indrė Toliušytė, Arvydas Vaitkus ir k. Nuolatiniai talkininkai: dail. Vincas Lukas (plakatai, programų apipavid.), Jonas Kaunas, Rita Riškuvienė (šviesos ir garso

Antras kaimas 1980 m.

efektai). Vaizdelių tekstus specialiai rašė: V. Alantas, K. Almėnas, A. T. Antanaitis, K. Barėnas, R. Cinka, L. Dovydenas, J. Gliauda, Ant. Gustaitis, A. Landsbergis, Pr. Visvydas ir k. 1981 laimėjo JAV LB Kultūros Tarybos \$1,000 teatro premiją.

Apanavičiūtė Gražina, operos solistė, dramatinis sopranas. 1968 baigusi Lietuvos konservatoriją Vilniuje, nuo 1969 tebedainuoja Lietuvos operos ir baletų teatre ir koncertuose. Yra dainavusi Rygoje, Minske, Gruzijoje, Bulgarijoje, Čekoslovakijoje, rytų Vokietijoje, Švedijoje, JAV. Svarbesni jos vaidmenys: Aida, Tosca, Fausto op. Margarita, Demonas op. Tamara, Carmen op. Mikaela, Zenta — Wagnerio op. Skrajojantis olandas, Eglė — V. Klovos op. Pilėnai ir k. Jos vaidmenimis būdingas vidinis dramatismas, įtaigumas, subtilumas.

Apeikienė-Venclauskaitė Nelė (g. 1915 I 20 Skuode) aktorė. Baigusi Šv. Kazimiero (Saulės) gimn. Kaune. Buvo aktyvi skautė, gavusi paskautininkės laipsnį ir įkūrusi VIII Mildos draugovę Kaune. 1936 pradėjo studijuoti ekonomiką VDU ir įstojo į Filia Samogitiae korporaciją. 1939 išlaikė egzaminus į rež. B. Dauguviečio vadovaujamą Kauno Valstybės teatro dramos studiją. 1940 buvo priimta etatine artiste į Kauno Valstybės teatrą. Vaidino Binkio Atžalyne tris vaidmenis, Vyšnių